

Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Stadsnära skogar

- en plats för både skogsföryngring och människors rekreation

Urban Forests

– deforestation areas with social values and place for recreation

Emma Gunnarsson

Stadsnära skogar – en plats för både skogsförnygring och människors rekreation

Urban Forests – deforestation areas with social values and place for recreation

Emma Gunnarsson

Handledare: Ingrid Sarlöv Herlin, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Mats Gyllin, SLU, Institutionen för arbetsvetenskap, ekonomi och miljöpsykologi

Bitr. examinator: Christine Haaland, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Omfattning: 30 hp

Nivå och fördjupning: A2E

Kurstitel: Examensarbete i Landskapsarkitektur

Kurskod: EX0734

Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet

Ämne: Landskapsarkitektur

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: juni 2013

Omslagsbild: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Serienamn: Självständigt arbete vid LTJ-fakulteten, SLU

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: Stadsnära skogar, Naturens betydelse, Rekreation, Sociala värden, Skogsbruk, Hyggesfria skogar, Annorlunda förnygringsytor

Sveriges lantbruksuniversitet
Swedish University of Agricultural Sciences

SLU, Sveriges lantbruksuniversitet
Fakulteten för Landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap
Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Sammandrag

I det här arbetet har jag undersökt vilken betydelse stadsnära skogar har för allmänheten, hur man kan gynna de sociala värdena och om man kan göra annorlunda föryngringsytor nära städer. Utifrån litteraturen har jag hittat olika teman som *Stadsnära skogar genom historien*, *Stadsnära skogar idag*, *Naturens betydelse för människor*, *Skogsproduktion och skogsbruk*, *Information och konflikter* samt *Annorlunda föryngringsytor nära städer*. Då numera väldigt många människor i Sverige bor i städer blir tillgången till natur både i och nära städerna väldigt viktig. Då vi blir fler människor och fler flyttar till städer måste städerna växa och exploateringen sker ofta på bekostnad av grönområden och tätortsnära natur. Att naturen påverkar oss människor positivt påvisas via forskning inom ämnet. Naturen har stor betydelse för människan ur till exempel ett miljöpsykologiskt perspektiv, att motverka stress och för barn som vistas i gröna miljöer. Även sjuka och äldre påverkas positivt av naturen. När det gäller folkhälsoperspektivet och fysisk aktivitet är det viktigt med kvalitativa grönområden med olika funktioner. Lövskog har visat sig vara bättre ur återhämtningssynpunkt än barrskog. Då man vistas i lövskogen är man mer inställd på rekreation och i barrskogen vistas man oftare mer i syftet av att plocka bär eller svamp. I Sverige finns det väldigt mycket skog och ungefär 1 % av all skog är i tätortsnära lägen. Historiskt har det skett många förändringar inom skogsindustrin och skogsvårdslagen har ändrats ett antal gånger. Förr var det hyggesfria skogsbruket det som var vanligast till skillnad mot idag där trakthyggesbruket dominerar. Många myndigheter är överrens om att den hyggesfria metoden är lämplig i stadsnära lägen men skogsvårdslagen är lite otydlig när det gäller hur man får och kan använda sig av det hyggesfria skogsbruket. Skötsel av stadsnära skogar och nedtagning av träd är åtgärder som bidrar till konflikter. Genom information och kommunikation kan man minska eller förhindra konflikter. För att de stadsnära skogarna ska kunna vara rekreativa måste de sociala värdena stärkas och det måste satsas mer på kvalitet.

Abstract

This essay examines the significance of the urban forests for society, how to benefit the social values and if it is possible to make the deforestation areas near cities different. The results of this work has resulted in different themes like *Urban forests throughout history*, *Urban forests of today*, *The importance of nature for humans*, *Forestry production and forestry*, *Information and conflicts* and also *Different deforestation areas near cities*. Today many people in Sweden live in cities and therefore the access of good and qualitative nature is very important. When more people move to cities the cities have to expand and that is often of the cost of urban forests or other green areas. Research in how the nature affect people shows that the nature affects humans in a positive way. The nature has also a great significance to humans and it affects us in a positive way when we are stressed, when we are sick or old. Children that play in green areas gets a lot of benefits for example they can concentrate better and there are fewer conflicts among the children. When it comes to people's health and physical activity the size, quality and function of the green area is important. Deciduous forests have shown to be better for recreation than coniferous forests. When you visit the deciduous forests your mind is set on recreation while in coniferous forests you often visit in the purpose of picking berries or mushrooms. About 1 % of all the forest in Sweden is situated in urban locations. Historically there have been many changes in the forest industry and the law of forest silviculture has changed a number of times. In the past the non clear-cut forestry method was the most common and today the deforestation method is dominating. A lot of authorities agree that the non clear-cut forestry method is suitable near urban areas and urban forests. The law of forest silviculture is a bit unclear regarding when and where you can use the non clear-cut method. Management and tree-cutting are reasons why conflicts start. With information and communication the conflict can be avoided or reduced. To create qualitative urban forests that are made for recreation the social values has to be strengthened.

Förord

Skogen och naturen är det mest rekreativa jag vet. Att människor kan få möjlighet att vistas i en miljö som verkar gott på alla sätt är något som borde vara allas rätt. Jag är uppväxt på landet och har vistats väldigt mycket i och nära skogen, vi har även egen skog hemma. Dessutom har jag jobbat inom skogsindustrin med skogsflis innan jag började studera till landskapsarkitekt. Att skriva om stadsnära skogar kan därför bli intressant och jag får en annorlunda vinkel eftersom jag har erfarenheter från båda sidorna. Jag hoppas därför att det kan ge mig mer förståelse men också att det kan vara till en fördel då jag är kunskaper i båda läger.

Under min tid på landskapsarkitektutbildningen har jag läst flera kurser där man kommer i kontakt med stadsnära skogar, naturreservat, skötsel och även skogsproduktion. I kursen *Integrated Landscape Management* läste vi artiklar om information, hur man kan nå ut med den och om man ska ha brukarmedverkan eller inte. Det är intressant att få ägna sista tiden av studieperioden på landskapsarkitektutbildningen vid SLU i Alnarp med att undersöka detta ämne som jag tycker är både viktigt och behöver mer uppmärksamhet.

Tack till de som har svarat på mina intervjufrågor och gett mig intressanta och betydelsefulla svar. Jag vill också tacka min handledare Ingrid Sarlöv Herlin för bra och konstruktiv kritik. Med bra litteraturtips och kommentarer har jag kunnat komma fram till detta arbete.

”Skogen, ängen och vattnet bör användas medvetet som ett stadsbyggnadselement. Med naturinslag kan stadsekosystemen stabiliseras” (Gustavsson m fl., 1994, s 71).

Innehåll

Sammandrag	1
Abstract	2
Förord	3
Inledning.....	6
Bakgrund	6
Frågeställning	7
Mål och syfte	7
Material och metod.....	7
Avgränsningar	8
Begreppsförklaringar	8
Stadsnära skogar genom historien.....	10
Stadsnära skogar idag.....	11
Olika definitioner av stadsnära skogar	11
Forskning kring skogsproduktion och stadsnära skogar.....	12
Stadsnära skogars egenskaper för en bra upplevelse.....	13
Naturens betydelse för människor.....	14
Miljöpsykologiska perspektivet.....	15
Naturen och stresspåverkan	15
Avstånd till naturen och stresspåverkan	15
Fysisk aktivitet i naturen.....	16
Naturens påverkan på barn	17
Naturens påverkan på sjuka.....	17
Sociala värden och rekreation.....	18
Sociala värden – ingen enkel och ensidig definition	18
Skogsproduktion och skogsbruk	20
Historiska händelser som har påverkat skogens utseende	20
Förändringar under 1900-talet.....	21
Kontinuitetsskogsbruk och hyggesfria skogar.....	23
Trakthyggesbruk.....	25
Skogsvårdslagen, Miljöbalken och skogspolitik	27
Verklighetens skogsbruk	28
Produktion och miljö – två jämställda mål enligt politiken.....	28
Aktuella frågor om skogsbruket	29
Information och konflikter	30
Information, utbildning och kommunikation.....	30
Brukarmedverkan	30

Tappad kunskap och oförståelse för naturliga processer	31
Orsaker till konflikter i stadsnära skogar.....	31
Aktuella konflikter om skog i Sverige.....	32
Stadsnära skogar i två olika kommuner	33
Jönköpings kommun.....	33
Stadsnära skogar	34
Kommunens kommentarer	35
Göteborgs kommun	37
Stadsnära skogar	38
Kommunens kommentarer	39
Jämförelse mellan kommunerna i stort.....	39
Annorlunda föryngringsytor nära städer	41
Kommentarer från myndigheterna	44
Stadsnära skogars betydelse för allmänheten	44
Information	44
Rekreativsinriktade skogar	45
Kommentarer från studenter från SLU	47
Sammanfattning av intervjuerna.....	48
Diskussion och reflektion.....	50
Vad har stadsnära skogar för betydelse för allmänheten?	50
Hur påverkas allmänheten av förändringar i stadsnära skogar?	51
Hur är informationen mellan skogsägare till stadsnära skogar och allmänheten?.....	52
Vad finns det för skogsproduktionsformer och skogsskötsel, hur fungerar dem?	53
Kan man göra skogarna annorlunda nära städer till allas fördel?.....	53
Andra funderingar.....	55
Avslutning	56
Referenser.....	58
Bilder	58
Skriftliga källor från intervjuer.....	58
Elektroniska källor.....	59
Tryckta källor	60
Bilaga 1 Introduktionsbrev till intervju	62
Bilaga 2 – intervjuguide	63
Bilaga 3 – Intervjusvar?	65

Inledning

Under en exkursion med skolan åkte vi förbi ett kalhygge och en diskussion om hur det förändrar landskapet började mellan mig och en klasskompis. Varför tycker vissa att det är så fult med kalhuggen? Är det för att skogen som växte på platsen tidigare var så mycket bättre? Förstår allmänheten att skogsbruket följer ett visst mönster och avverkning är nödvändig? Bör man lämna skogsbryn vid vägkanter osv. för att dölja kalhuggen? Efter diskussionen och denna exkursion kände jag att detta ämne intresserar mig och jag ville veta mer om det. Då väldigt många människor i Sverige numera bor i städer har den tätortsnära skogen blivit en viktig del av staden och för dess invånare. Hur den tätortsnära skogen sköts påverkar många människor och deras tillgång till rekreativa skogar. Men samtidigt har ju ägaren till skogen rätt att sköta den som ägaren vill.

Bakgrund

Skogen, rekreation och avverkning är ett aktuellt ämne till exempel skrev Maciej Zaremba en artikelserie i DN (2012) om *Skogen vi ärvde*. Artiklarna är kritiska till hur Skogsstyrelsen behandlar ärenden och att tiden man har på sig för att överklaga en avverkning är för kort. Han är kritisk till att Miljöbalken som i vanliga fall kan skydda betydelsefulla skogar upphör att gälla när en avverkning blivit godkänd. Att skogsvårdslagen tvingar skogsägare att göra kalhyggen och vill man avverka enstaka träd och göra hyggesfria skogar kan man få böter eller fängelse för att man bryter mot lagen (Zaremba, 2012).

Grahn och Stigsdotter menar att avståndet till grönområdet har betydelse för hur ofta man besöker det. Bor man nära ett grönområde besöker man det oftare än om man bor längre ifrån. Deras studie visade också att vistelse i grönområden är den viktigaste anledningen som påverkar stressnivåerna i positiv riktning (Grahn & Stigsdotter, 2003). Att vistas i gröna miljöer är viktigt för både den fysiska och psykiska hälsan (Naturvårdsverket, 2006).

När en skog avverkas nära ett stadsområde, hur påverkar det människorna som vistas och bor i dess närhet? Vistas de mer sällan i gröna miljöer? Mår de sämre? Eller söker de sig till andra områden eller påverkas de inte alls? Ägare till stadsnära skogar kan vara både privata och offentliga, vilket innebär att allmänheten kanske inte alltid informeras om beslut gällande skogen. Vid avverkningar och kalhyggen kan människor som bor nära och vistas i skogen reagera på förändringarna. Allmänhetens åsikt om kalhyggen eller föryngringsytor är ofta ganska negativ. Kan man påverka deras synsätt med information eller ska man ändra produktionsformen nära städer? Kanske kan man tillämpa båda för bästa resultat? Är skogen viktig för kommuner, värderas den högt eller lågt? Om man byter produktionsform vilka fördelar och nackdelar finns det? Vilka argument finns det för att byta produktionsform och är en ny produktionsform alltid bättre? Om man går ut med felaktig information till allmänheten kan det påverka och medverka till att allmänheten får fel uppfattning om vad skogsbruk innebär och att eventuella konflikter blir större. De sociala värdena har på senare år också uppmärksamrats men har inte alls samma betydelse utan det ekonomiska styr. Virkesproduktion och biologisk mångfald är de två viktigaste och styrande faktorerna i skogsbruket. Vad kan man göra för att de sociala värdena ska få samma betydelse som virkesproduktion och biologisk mångfald?

Frågeställning

Ovanstående funderingar har gett upphov till en rad frågeställningar som jag tycker är intressanta. Och för att få fram den rätta, intressanta och viktiga informationen har jag valt ut dessa frågeställningar.

1. Vad har stadsnära skogar för betydelse för allmänheten?
2. Hur påverkas allmänheten av förändringar i stadsnära skogar?
3. Hur är informationen mellan skogsägare till stadsnära skogar och allmänheten?
4. Vad finns det för skogsproduktionsformer och skogsskötsel, hur fungerar dem?
5. Kan man göra skogarna annorlunda nära städer till allas fördel?

Mål och syfte

Mitt mål med detta examensarbete är att undersöka de stadsnära skogarnas betydelse för allmänheten, i staden och i skogens närområden. Jag vill ta reda på hur människor påverkas och reagerar på förändringar i skogen, och om informationsutbyte kan ha någon påverkan och betydelse vid kommande förändringar. Jag vill också undersöka utbytet av information mellan ägare och allmänhet och se om det finns några skillnader i informationsutbyte beroende på om ägaren är kommunal, statlig eller privat. Dessutom har jag tagit reda på olika produktionsformer, deras möjligheter och om man kan utforma föryngringsytor på ett annorlunda sätt.

Syftet är att bidra till ökad information och förståelse mellan allmänhet och ägare samt att finna nya sätt att göra föryngringsytor till attraktivare och variationsrikare rekreatiomsområden.

Material och metod

För att få fram svar på mina frågor har jag gjort en litteraturstudie och en liten studie med intervjufrågor. I min litteraturstudie har jag letat efter information i SLU's databas, Primo och Epsilon. De sökord jag har använt är *stadsnära skogar*, *tätortsnära skogar*, *skogshistoria*, *skogsupplevelser*, *information*, *konflikter*, *skogsbruk* och *kalhyggen*. Sökresultaten har varit väldigt olika då det ibland fanns 500 artiklar och ibland 0. Jag har sökt såväl vetenskapliga artiklar, forskningsrapporter som populärvetenskapliga artiklar. Myndigheterna som jag har sökt information från är Landsbyggsdepartementet, Miljödepartementet, Skogsstyrelsen, Naturvårdsverket, Boverket, Länsstyrelsen i Jönköping, Jönköpings kommun och Göteborgs kommun. Att jag har valt att studera dessa myndigheters dokument beror på att de har något med min frågeställning att göra och att det är information som kan läsas av allmänheten. Eftersom alla människor inte söker och läser information från samma ställen har jag letat information från statlig till kommunal nivå och i tidningar. Därefter har jag gjort en kvalitativ analys av de forskningsdokument och avhandlingar som myndigheterna hänvisar till genom att jämföra argument och värden i dem. Utifrån informationen från litteraturstudien har jag hittat olika teman som *Stadsnära skogar genom historien*, *Stadsnära skogar idag*, *Naturens betydelse för människor*, *Skogsproduktion och skogsbruk*, *Information och konflikter* samt *Annorlunda föryngringsytor nära städer*.

Jag har gjort intervjuer med utvalda svenska myndigheter, två kommuner och en grupp studenter. Intervjufrågorna via mail har utformats olika beroende på om de riktar sig till

myndigheter eller kommuner. Frågorna till myndigheterna är mer övergripande och frågorna till kommunerna handlar mer om specifika fall i kommunen. Frågorna handlar om vilken information de går ut med till allmänheten inför förändringar i stadsnära skogar och grönområden. Finns det konflikter och hur de handskas med dem, vad de har för skogsproduktionsformer och är de beredda att ändra dem till fördel för allmänheten. Frågorna är öppna för att svaren ska kunna vara flexibla och för att få fram annan information än vid kryss eller ja och nej frågor.

Från början hade jag också tänkt intervjua allmänheten och jobba mer med intervjuer. På grund av den extremt kalla vintern har detta inte kunnat genomföras, eftersom människor helt enkelt inte varit ute. Intervjuerna av allmänheten hade kanske också blivit något selektiva då den breda allmänheten inte är ute i naturen på samma vis som under den varma perioden, utan de som är ute under den kalla årstiden kanske är mer specialister. Istället har jag jobbat mer med litteratur och ställt frågor till studenter på SLU. Frågorna till studenterna var korta och handlar om vad de tycker om stadsnära skogar, hur de känner för förändringar av stadsnära skogar och hur information om förändringar kan påverka dem positivt, negativt eller inte alls. Informationen från intervjuerna har sedan analyserats och jämförts.

Jag har också valt att jämföra två kommuners stadsnära skogar. Dels genom deras naturvårdsprogram samt genom intervjufrågor om hur mycket stadsnära skog kommunerna äger, hur de sköter den och hur de hanterar information innan avverkningar. De två kommunerna är Jönköping som är en mellanstor stad med ca 128 000 invånare och Göteborg som är Sveriges näst största stad med ca en halv miljon invånare. Jag ville ha med en mellanstor och en stor stad för att jämföra skillnaderna. Anledningen till att jag valde just dessa kommuner är för att jag har vistats i dem och har en viss kännedom om dem, att de har stadsnära skogar och för att jag har hittat relevant information på deras hemsidor. Jag har inte valt att titta specifikt på någon speciell stadsnära skog utan gör en jämförelse om hur kommunerna agerar, vilka konflikter som finns och deras stadsnära skogar.

Avgränsningar

Mitt arbete avgränsar sig till Sverige, tätortsnära skogar och situationer i Sverige. Jag har läst litteratur från både Sverige och andra länder. En jämförelse med andra länder hade varit intressant men då tiden är begränsad var det inte möjligt. Jag har valt att jämföra två sydsvenska kommuner med likartad natur för att undersöka skillnaderna. En mer ingående undersökning hade kunnat göras om tiden inte varit lika begränsad. Då intervjuer med allmänheten inte var möjlig valde jag istället att intervjua studenter från SLU. Studenterna går eller har gått programmen Landskapsarkitekt eller Landskapsingenjör och är alla flitiga besökare i naturen. Att jag valde att intervjua studenter var för att få en annan bild av stadsnära skogar än vad myndigheterna och kommunerna ger i sina intervjuer.

Begreppsförklaringar

Tätortsnära eller Stadsnära skogar har flera definitioner men enligt Naturskyddsföreningen (2010) finns det olika uppfattningar om vad en stadsnära skog är. Vad som uppfattas som en stadsnära skog kan bero på avståndet till skogen, hur många invånare staden eller tätorten har samt hur många människor som nyttjar skogen. Enligt Konijnendijk m fl. (2005) definieras den stadsnära skogen av att den är placerad i ett stadsnära läge och innehåller ett trädbestånd. Och enligt Skogsstyrelsens hemsida (2013-04-14) är definitionen på en stadsnära skog är att den finns nära en tätort och att den nyttjas av dess befolkning.

Kontinuitetsskogsbruk Blådningsbruk och Hyggesfritt skogsbruk är enligt Skogsstyrelsen (2008) en skog där man avverkar de största träden och beståndet självföryngras. Definitionen kontinuitetsskogsbruk är ett område som har varit bevuxet med samma trädslag sedan 1700-talet och har varit produktiv skogsmark. Trädslagsbyte får inte ha förekommit då ekosystemet förändras (Skogsstyrelsen, 2008). Blådningsbruk eller hyggesfritt skogsbruk är det enda skogsskötselsystem utan kalhyggen. Avverkningen i dessa skogar sker med enstaka träd och lämnar bara luckor efter dessa. Det hyggesfria skogsbruket är dynamiskt med naturlig förnygring och inväxning av små träd, det är flerskiktat och det är främst större träd som avverkas.

Trakthyggesbruk är det vanligaste sättet att bruka skogen i Sverige idag. Enligt Skogsstyrelsens hemsida [online] (2013-04-21) sköts nästan all skogsmark på samma sätt i Sverige. Skogen avverkas när den är cirka 100 år och sedan planterar man nya träd. Detta sätt kallas trakthyggesbruk. Skötseln i trakthyggesbruket följer en viss ordning där man planterar, röjer, gallrar och till sist avverkar, för att sedan börja om igen.

Kalhygge Förnygringsytor och Förnygringsavverkning som det kallas idag är enligt Skogsstyrelsen (2008) den yta som bildas när man har avverkat skog. Enligt Skogsstyrelsens hemsida (2013-05-09) kan man välja olika sätt att förnygra sin skog som plantering, naturlig förnygring där man lämnar kvar träd, fröträdställning, och genom sådd.

FSC-certifiering är enligt Skogsstyrelsens hemsida [online] (2013-05-09) ett frivilligt åtagande. FSC – certifiering ställer krav på att skogbrukaren ska bruka skogen uthålligt genom att ta hänsyn till miljön, etiska värden och sociala värden.

Stadsnära skogar genom historien

Konijnendijk skriver i sin artikel *Adapting forestry to urban demands — role of communication in urban forestry in Europe* (2001) att under 1900-talet har städerna vuxit fram och fler och fler människor flyttade till städer. Runt 1900 bodde ca 14 % av världens befolkning i städer. När städerna växte fram togs landskapet i anspråk och skogar och åkrar byttes mot bostadsområden, vägar och järnvägar. Idag är det staden och det urbana som blir mer och mer dominant. När städerna växte och fler flyttade dit började människorna som bor i städer också få ett annat förhållningssätt till skogen. Den vilda skogen var både hatad, för att den var mörk och farlig, och uppskattad, för att den gav mat och ved. Skogen har sen blivit allt mer domesticerad och skogsyrket tog fart med virkesproduktion (Konijnendijk, 2001).

Enligt Konijnendijk var det adeln i Europa som utvecklade de romantiska skogarna, parkerna och trädgårdarna som man anlade i och nära städer under 1700-talet. Under industrialismen tyckte industrimännen och ägarna att arbetarna som bodde i städerna behövde rekreation på sin fritid. Därför anlade man grönområden och skogar för rekreation nära deras bostadsområden. “The urbanisation process has dramatically changed the relationship between human society and the natural environment. Most obviously, the natural environment has been (over)exploited to support economic growth” (Konijnendijk, 2001, s 2). När det blev lättare att ta sig till platser utanför städerna med hjälp av tåg och andra transportmöjligheter började man besöka skog och naturområden längre bort. Rekreation och sociala värden efterfrågades därför i dessa produktionsskogar. I slutet av 1800-talet började överklassen i städerna också utveckla naturskydd för att bevara natur och miljövärden (Konijnendijk, 2001).

Jakobsson (2004) menar att stadslivet under 1700- och 1800-talen många gånger var osunt och därför reste man bort från detta och besökte naturen och vattnet som hade läkande krafter. Det var adeln som började resa till naturen och hälsobrunnar på 1700-talet och under 1800-talet började även borgarklassen resa. Det som kallades skog på denna tid var en mer naturlig del av parken med lite glest placerade träd och ett beteslandskap med fornlämningar. Naturen och vattnet hade läkande krafter och resor till naturen blev en gränsövergång där man var fri från bekymmer och världen utanför. I det som man upplevde som natur, brunnsparkerna, naturen var det lättsammare och man kunde tillfriskna (Jakobsson, 2004).

I boken *Urban forests and trees* (2005) menar Konijnendijk m fl. att när städerna har bildats och växt fram i Europa har de expanderat runt träd och skogar som har integrerats med staden och som sedan blivit viktiga parker. Det finns skogar från medeltiden bevarade på olika platser i Europa. Dessa skogar var ofta betesmarker med inslag av gräsmarker och hamlade träd. När naturskyddet infördes i slutet av 1800-talet blev det dessa, ofta betespräglade, skogar som naturskyddades och användes för rekreation av allmänheten. Under Europas industriella revolution öppnades många privata skogar och parker upp för att allmänheten så att de skulle kunna använda dem för rekreation. Under denna period anlades också många nya parker (Konijnendijk m fl., 2005).

Enligt Rydberg m fl. (2000) var det under 1970- 1980-talen som intresset för skogens olika användningsområden och begreppet skog förändrades i Sverige. Skötseln av de stadsnära skogarna uppmärksammades och blev mer inriktade på rekreation. Under slutet av 80-talet började en mer mångfunktionell användning av skogen ta fart och skötseln av skogen inriktades mot biologisk mångfald, som blev en viktig faktor. Under 90-talet uppmärksammades de sociala värdena med skogen och det nya intresset för stadsnära skogar växte fram i Sverige (Rydberg m fl., 2000).

Stadsnära skogar idag

I Boverkets publikation *Bostadsnära natur – inspiration och vägledning* (2007) menar Åkerlund att Sverige är ett starkt urbaniserat land. Trots urbaniseringen har vi tillgång till bra natur både i och nära städerna om man jämför med andra länder i Europa. Men eftersom vi blir fler människor och fler flyttar till städer måste städerna växa och det sker ofta på bekostnad av grönområden och tätortsnära natur. Åkerlund anser att vi borde säkra tillgången på och öka tillgängligheten till den stadsnära naturen. Men mycket natur är inte en anledning till att den bebyggda miljön blir bättre utan naturen ska ha hög kvalitet och vara väl integrerad med stadsstrukturen. Genom att ta hänsyn till många olika aspekter i staden kan man uppnå en hållbar stadsutveckling. Åkerlunds förslag till hur man kan säkra den bostadsnära naturen är tre aspekter, tillgänglighet, närbarhet och kvalitet. Dessa aspekter ska man ta hänsyn till i planeringen om man vill bibehålla den tätortsnära naturen. Den tätortsnära naturen är en viktig koppling mellan landsbygd och staden då vår kultur blir allt mer urban (Boverket, 2007).

Enligt Konijnendijk m fl. (2005) har kvaliteten i den urbana miljön blivit viktigare. De gröna områdena är en betydelsefull del i de flesta städer och ger både miljömässiga, sociala, kulturella och ekonomiska fördelar. Trots alla fördelar med grönområden försummas de och skötseln åsidosätts. De urbana värdena och exploatering är dominerande men skogen och naturen används för rekreation nu mer än någonsin. Människor är också mer uppmärksamma på vilka fördelar naturen har både på miljön och för hälsan (Konijnendijk m fl., 2005).

I Skogsstyrelsens rapport *Kontinuitetsskogar och Kontinuitetsskogsbruk* (2008) menar Oleskog m fl. att vi har mer skog här i Norden än i södra Europa och skogen har länge varit en viktig del för den skandinaviska befolkningen. Stadsnära skogar är viktiga för människorna i staden då numera över 80 % av befolkningen i Sverige bor i städer (Skogsstyrelsen, 2008). ”Skogens kvaliteter och hur lättillgänglig skogen är att besöka samt dess historiska nyttjande är andra faktorer som spelar in när det gäller skogens betydelse som tätortsnära skog” (Skogsstyrelsens hemsida [online], 2013-04-14).

Enligt Rydberg m fl. (2000) är mer än 1 procent av all skog i Sverige stadsnära skog. Det är ungefär 300 000 hektar och av det är cirka 180 000 hektar kommunägt. Av den kommunägda skogen används cirka 67000 hektar för friluftsliv och är naturreservat, vilket motsvarar en tredjedel.

På Naturvårdsverkets hemsida står det att möjligheten att bo nära naturen är viktig orsak till vår hälsa och vårt psykiska välbefinnande. Då det finns en rad fördelar med den stadsnära skogen är också ett bevarande av de gröna områdena i närheten till bostaden och arbetsplatser viktigt. Att bevara grönområden leder också till en samhällsekonomisk investering. Fysisk aktivitet i gröna områden är bra för hälsan och man får en ökad koncentrationsförmåga, stress och oro minskar och blodtrycket sänks. ”Trycket att bygga i den tätortsnära naturen är ofta stort. Grönskan konkurrerar bland annat med ortens behov av bostäder och vägar. Men den tätortsnära naturen är viktig – för människor, djur och växter” (Naturvårdsverkets hemsida, [online], 2013-04-13).

Olika definitioner av stadsnära skogar

Det finns olika definitioner av vad en stadsnära skog är men definitionerna har ändå gemensamma kopplingar till varandra. I Naturskyddsföreningens publikation *Skydda*

tätortsnära skogar – Del 1: Fakta om tätortsnära skog (2010) menar Berg att det finns olika uppfattningar om vad en stadsnära skog är. Vad som uppfattas som en stadsnära skog kan bero på avståndet till skogen, hur många invånare staden eller tätorten har samt hur många människor som nyttjar skogen. Eftersom det finns många olika uppfattningar om vad som menas med en stadsnära skog kan det bli svårt att jämföra skogarna och vad som är bra eller dåligt med dem. Berg definierar en stadsnära skog som ”trädbevuxen mark med ett naturligt fältskikt som helt eller till större delen ligger inom eller högst tre kilometer utanför en tätort (räknat från tätortsgränsen)” (Naturskyddsföreningen, 2010, s 2).

Gustavsson m fl. (1994) anser att stadsnära skogar och grönområden är viktiga för människors rekreation och kan öka det ekonomiska värdet på området. Enligt Gustavsson m fl. är stadsnära en zon på 2 km runt staden. Satsningar på stadsnära skogar kan leda och leder till ett ökat växt- och djurliv. Det kan också göra att grönområden och parker i staden gynnas genom spridning av växt och djurarter, både in i staden och ut i skogen. Även närliggande jordbruksområden och andra skogar kan gynnas av artspridningen (Gustavsson m fl., 1994).

Konijnendijk m fl. (2005) menar att den stadsnära skogen definieras av att den är placerad i ett stadsnära läge och innehåller ett trädbestånd. Men funktionen av skogen spelar också roll då skogen inte bara är en skog utan också en del av staden och blir en urban skog. De sociala värdena med skogen har uppmärksammats. Skogen som är en viktig del för samhället är inte bara till för produktion. Den sociala skogen är en skog där människor är delaktiga och kan påverka. ”The social side of forestry has become more recognised, for example, as forests provide a wide range of services to society which in some places are even more important than the traditional focus of forestry, i.e timber production” (Konijnendijk m fl., 2005, s 11).

Enligt Skogsstyrelsen är den stadsnära skogen viktig och definitionen på en stadsnära skog är att den finns nära en tätort och att den nyttjas av dess befolkning. Skogsstyrelsen menar att gränsen för vad en stadsnära skog är avgörs med utgångspunkt i hur många människor som nyttjar skogen, inte närheten till den. Men avståndet har ändå viss betydelse då en skog som är nära staden upplevs som mer tillgänglig. För många är de tätortsnära skogarna den enda kontakten de har med skog. Eftersom dessa skogar besöks av många krävs ofta mer och behovsriktad skötsel för olika aktiviteter. Vid skötseln ska även hänsyn till friluftslivet tas. De stadsnära skogarna kan vara den enda kontakten med skog för ett stort antal människor. Men de stadsnära skogarna används inte bara till rekreation utan också för att skydda eller dölja till exempel vägar och industrier menar Skogsstyrelsens hemsida (2013-04-14).

Definitionen av en stadsnära skog i Sverige begränsas enligt Rydberg m fl. till en skog i tätortsnära läge. Rydberg m fl. menar också att hur allmänheten använder skogen och deras delaktighet att vilja påverka kan sedan påverka hur skogen sköts.

Forskning kring skogsproduktion och stadsnära skogar

Forskning kring skog och produktion har funnits sedan början av 1900-talet men har inriktats på skogsprodukter och uttag av timmer. Det är först under slutet av 1900-talet som forskning kring planering och skötsel av stadsnära skogar tog fart. Detta på grund av en ökad rekreation och turism i skogen och ett behov av stadsnära skogar med sociala värden menar Berg (2010). ”Den forskning som bedrivs idag utgår fortfarande i första hand från trakthyggesbruket, som innebär att skogsbrukets huvudsakliga mål är skörd för ekonomisk avkastning. Det finns ett fåtal exempel på forskning där man har andra mål än ekonomi i grunden” (Naturskyddsföreningen, 2010, s 3). Berg anser att det finns för lite forskning kring stadsnära

skogars sociala aspekter, natur och hälsa, organisation, ägarskap och information. Det finns forskning om stadsnära skogar i andra länder men att det är svårt att jämföra med stadsnära skogar i Sverige. Stadsnära skogar kan ha många olika värden som biologiska, sociala, pedagogiska eller kulturella och genom olika slags skötsel kan olika värden påverkas och bli både bättre och sämre (Naturskyddsföreningen, 2010).

*Bild från Utsikten i Huskvarna över Vättern, Huskvarna, Jönköping och dess grönska.
Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27*

Stadsnära skogars egenskaper för en bra upplevelse

Enligt Gustavsson m fl. i boken *Det nya landskapet* (1994) finns det olika typer av egenskaper som en skog eller ett landskap kan ha och borde ha för att människor ska få en bra upplevelse när de vistas där. Enligt forskning kring miljöpsykologi av Sorte (1985, 1989) är det viktigt med variation och mångfald för att människan fäster uppmärksamhet på skillnader i landskapet. Människan vill förstå samspelet mellan landskapets olika delar. Genom att landskapet är harmoniskt, har kontinuitet och att man kan finna sammanhang i landskapsbilden kan man uppnå detta. ”Människan är känslig för samspelet mellan öppna och slutna karaktärer i landskapet” (Sorte, 1985, 1989, i Gustavsson m fl., 1994, s 37). Det är viktigt att kunna orientera sig i landskapet och här spelar rumsligheten en stor roll så att man vet vad som är här och vad som är där. Människan läser också av skillnader mellan landskap som är i förfall och landskap som vårdas. Ett landskap där man kan se ett historiskt djup har också ofta en hög social status. Politisk eller ekonomisk makt kan vara en del av den sociala statusen men också att man i landskapet kan se tecken på vård och skötsel av miljön. Människan söker också ett historiskt djup i de landskap där man befinner sig och tecken på

det förflutna är en historisk kontinuitet och visar på traditioner. Platser som har högt affektionsvärde kan också ha en låg status, som till exempel en förfallen gård. Enligt Sorte är människan kapabel till att snabbt lägga märke till om landskapet känns attraktivt eller om det väcker obehag (Gustavsson m fl., 1994).

Bild från Stadsparken i Jönköping. En kulle med vitsippor och inslag av både lövträd och barrträd. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Naturens betydelse för människor

I en publikation av Naturvårdsverket menar Ottosson m fl. (2006) att människor mår bra av att vistas i naturen men att varför det är bra är svårare att förklara. Ottosson m fl. tar upp många fördelar som vistelse i naturen ger och som kan påvisas genom forskning. De refererar till många olika forskare om hur naturen kan ge bättre motorik och koncentrationsförmåga hos barn, ge lägre blodtryck och minska stress, återhämta sig fortare från sjukdom och minska oro (Naturvårdsverket, 2006).

Den stadsnära naturen bör uppmärksammas och stärkas då den inte bara har stora biologiska värden utan också sociala värden. Ottosson m fl. (2006) menar att då huvuddelen av Sveriges invånare bor i städer och att människorna jobbar längre och har mindre fritid är den lättillgängliga naturen väldigt viktig både nu och i framtiden. ”Den tätortsnära naturen ligger nära människor och nyttjas därför mer frekvent än områden som ligger längre bort.” (Naturvårdsverket, 2006, s 5). Enligt Ottosson m fl. är Rachel och Steven Kaplan de två personer som har varit viktigast i utvecklingen och forskning kring vad som händer i människans hjärna och hur naturen påverkar människans hälsa (Naturvårdsverket, 2006).

Miljöpsykologiska perspektivet

I publikationen *With people in mind* (1998) menar Kaplan & Kaplan att mental trötthet kan botas genom att vistas i naturen. Den urbana miljön och all information i samhället tröttnar ut hjärnan. Viss information är viktig att uppfatta medan en stor mängd annan information kan vara överflödigt och onödigt men kan verka viktig för att den till exempel har starka färger och rörelser. På grund av detta kan det vara svårt för hjärnan att hantera och sortera ut vilken information som faktiskt är nödvändig och viktig och därför tröttnas hjärnan ut mentalt (Kaplan & Kaplan, 1998). I Naturvårdsverkets publikation *Argument för friluftsliv* (2007) refererar Naturvårdsverket till Kaplan & Kaplans forskning om att människan har två typer av uppmärksamhet. Den riktade koncentration som fokuserar på vad vi ska göra och sorterar ut viktig information för att lösa uppgifter. Den riktade koncentrationen blir uttröttad av till exempel trafikskyltar och buller och då behöver den återhämtning. När hjärnan behöver återhämtning använder den sig av den andra spontana uppmärksamheten och fascination (Naturvårdsverket, 2007). Kaplan & Kaplan (1998) menar att när hjärnan är mentalt utmattad kan människor bli impulsiva, ha svårt att fokusera, ha svårt att ta in viktig information som kan leda till att man gör misstag. Symptomen på mental trötthet kan vara att man är på dåligt humör och är trött. Då tröttheten inte är relaterad till det fysiska utan till människans psyke och fokus kan fysisk aktivitet hjälpa mot den mentala tröttheten (Kaplan & Kaplan, 1998). För att bli mentalt återhämtad måste hjärnan använda sig av den spontana uppmärksamheten och fascination som inte kräver någon koncentration och då kan den riktade uppmärksamheten vila (Naturvårdsverket, 2007). För att bota den mentala tröttheten bäst måste man ta sig bort från det som gör att man blir mentalt trött menar Kaplan & Kaplan (1998). Då naturen är rik på saker och upplevelser som fascinerar är det ett bra ställe att vistas i om man är mentalt uttröttad (Kaplan & Kaplan, 1998).

Naturen och stresspåverkan

I avhandlingen *Nature and Public Health – Aspects of promotion, prevention and intervention* (2011) har Matilda Annerstedt undersökt hur virtuella bilder på skog och natur och naturljud påverkar stressnivåerna. Det visade sig att återhämtningen av stress var större för de personerna som vistades i rummet med virtuell skogsmiljö och naturljud än för de personer som vistades i en vanlig lugn inomhusmiljö utan den virtuella skogen och ljuden (Annerstedt, 2011). Annerstedt har också undersökt hur avståndet och vilken typ av skog som påverkar stress. Resultatet blev att lövskogar kan ha större betydelse än barrskogar vid återhämtning från stress. I lövskogen var syftet mer att upptäcka naturen och i barrskogen hade man mer syftet att plocka bär, svamp eller att träna. Det visade sig också att närheten till naturen har större betydelse för kvinnor och hur länge man vistas i naturen har större betydelse för män (Annerstedt, 2011).

Avstånd till naturen och stresspåverkan

Grahn och Stigsdotter (2003, 2009) har forskat på sambandet mellan avstånd till grönområden och stress. I artikeln *Landscape planning and stress* (2003) menar Grahn och Stigsdotter att avståndet till grönområdet har betydelse för hur ofta man besöker det. Bor man nära ett grönområde besöker man det oftare än om man bor längre ifrån. Deras studie visade också att vistelse i grönområden är den viktigaste anledningen som påverkar stressnivåerna i positiv riktning (Grahn & Stigsdotter, 2003). I artikeln *The relation between perceived sensory dimension of urban green space and stress restoration* (2009) skriver Grahn och Stigsdotter att stressrelaterade sjukdomar har ökat och blivit ett stort problem i världen. Enligt deras undersökning finns det ett positivt samband mellan hur ofta och hur länge människor vistas i

naturen och att hjärnan återhämtar sig från stress eller mental trötthet (Grahn & Stigsdotter, 2009). I deras undersökning har de rankat åtta egenskaper som människor söker när de vistas i urbana grönområden. Egenskaperna är natur, kultur, utsikter, socialt, utrymme, artrikt, tillflykt och lugn. Generellt vill människor främst ha lugn, utrymme, natur, artrikedom, tillflykt, kultur, utsikter och sist den sociala biten. De personerna som var stressade hade en annan ordning bland egenskaperna, här var tillflykt och natur de viktigaste egenskaperna då de söker sig till de platser där de kan återhämta sig bäst (Grahn & Stigsdotter, 2009). "A combination of Refuge, Nature and Rich in Species, and a low or no presence of Social, is the most preferred urban green space, and could be interpreted as the most restorative environment for stressed individuals" (Grahn & Stigsdotter, 2009, s 273).

Oleskog m fl. (2008) refererar också till forskning av Grahn som visar att människor som besöker naturen blir friskare och att den stadsnära naturen har positiv effekt på människors hälsa. Eftersom de flesta människorna bor i staden besöker de också den stadsnära skogen för att det är den skogen de har tillgång till. Avståndet har en väsentlig betydelse för om en stadsnära skog är välbesökt eller inte. Men avståndet är inte allt som gör en skog välbesökt. Att ha gångavstånd till skogen gör att man besöker den oftare. Men det är också viktigt att det finns områden där människor trivs och som saknar spår av avverkning, ris, har tillgång till stora gamla träd med öppna glesa bestånd med hög artrikedom i fältskiktet (Skogsstyrelsen, 2008).

Bild från Stadsparken i Jönköping. Stora gamla träd med inslag av några mindre träd i fältskiktet. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Fysisk aktivitet i naturen

Schipperijin m fl. har i artikeln *Associations between physical activity and characteristics of urban green space* (2012) undersökt samband mellan fysisk aktivitet och grönområden. Det finns många fördelar med fysisk aktivitet som förhindrar sjukdomar, lindrar sjukdomar och gör människor friskare. I dagens stillasittande samhälle är det viktigt med fysisk aktivitet

konstaterar Schipperijin m fl. I deras studie som är gjord i Danmark har de kommit fram till att 74 % av de medverkande är fysiskt aktiva ute en gång i veckan. Av dessa 74 % var 46 % aktiva i ett närliggande grönområde och 43 % också aktiva mer än en gång i veckan. Av de 43 % som var aktiva mer än en gång i veckan var 28 % aktiva varje dag i ett närliggande grönområde. Schipperijin m fl. har också i sin studie kommit fram till att för fysisk aktivitet har storleken på grönområdet stor betydelse men även funktionerna i grönområdet. Avståndet hade inte lika stor betydelse när det gäller fysisk aktivitet men de medverkande i undersökningen ville gärna ha ett skogsområde med gångstigar, fin utsikt och lyse i vissa fall. Det kunde också vara bra med både cykel och bilparkering i anslutning till grönområdet (Schipperijin m fl., 2012).

Naturens påverkan på barn

”Grunden för god folkhälsa och fysisk aktivitet läggs i barndomen. Tillgång till natur leder till bättre motorik och koncentrationsförmåga hos barn, och till minskad stress och ökad kreativitet på arbetsplatser” (Boverket, 2007a, s 38). Detta skriver Åkerlund i publikationen *Bostadsnära natur – inspiration & vägledning* (2007a) där Åkerlund också tar upp hur naturen och grönska nära bostaden bidrar till en hållbar utveckling i staden. Vidare menar Åkerlund också att den bostadsnära naturen ofta tas i anspråk för exploatering av byggnader då barriärer skapas och det blir svårare att vistas i och använda naturen (Boverket, 2007a). Boverket har i sin publikation *Landskapets upplevelsevärden – vilka är de och var finns de?* (2007b) refererat till Grahn's m fl. forskning *Ute på dagis–Hur använder barn daghemsgården* (1997) där de har studerat barnens utelek i två olika utomhusmiljöer och dess effekter. Den ena gruppen barn lekte i urban miljö och den andra i naturmiljö. Under ett år studerades barnens lek, motorik och koncentrationsförmåga. Barnen som lekte i naturmiljö hade mer varierad lek, bättre motorik och koncentrationsförmåga och var också friskare. Barnen i den urbana miljön cyklade mycket och plockade undan saker när leken var slut. Denna brist på variation ledde ibland till konflikter då de inte kunde komma till ett djupare stadium i leken (Boverket, 2007b).

I Naturskyddsföreningens publikation *Bevara barnens skogar – lek och lär i skogen runt knuten* (2011) står det att skogen ger friska och smarta barn och att skogen är ett bra klassrum. Att leka i skogen är ett äventyr som stimulerar fantasin och utvecklar barnen då de får se växter och djur på riktigt istället för i böcker. Trots alla fördelar med skogen så minskar tillgången nära tätorter när nya bostadsområden ska byggas och de anser att barnperspektivet har glömts bort i den fysiska planeringen (Naturskyddsföreningen, 2011). Publikationen tar också upp Patrik Grahn's (1997) forskning om utemiljöns betydelse för barnen och skogens fördelar. Naturskyddsföreningen anser att ”all skog av särskild vikt för barn samt för verksamheten i skolor och förskolor ska undantas från exploatering” (Naturskyddsföreningen, 2011, s 3). En skog som barnen trivs i ska vara variationsrik och trygg men ändå spännande. Det är också viktigt att skogen är tillgänglig och i närheten av bostaden eller skolan, upp till 300 meter är ett lagom avstånd. Det ska inte heller finnas barriärer i form av vägar eller stängsel. Alla mår bra av en stund i skogen och att alla barn ska ha möjlighet att vistas i skogar som finns nära ens bostäder (Naturskyddsföreningen, 2011).

Naturens påverkan på sjuka

Ulrich skriver i sin artikel *View through a window may influence recovery from surgery* (1984) om forskning på patienter som har haft samma sjukdom men olika utsikter från sitt sjukhusfönster. Den ena gruppen patienter hade utsikt mot en tegelvägg och den andra hade utsikt mot några lövfällande träd. Forskningen visade att de patienterna som hade utsikt mot

träden blev inte bara friska snabbare utan behövde inte lika mycket smärtstillande mediciner. Dessutom fick de mindre komplikationer och var på bättre humör (Ulrich, 1984).

Sociala värden och rekreation

Enligt Skogsstyrelsen är skogar med höga sociala värden ”... en viktig resurs för samhället när det gäller människors välbefinnande, hälsa, boende/livsmiljö, regional utveckling och tursim” (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-01-19).

Konijnendijk (2001) menar att samhället blir allt mer urbant både fysiskt, ekonomiskt och kulturellt. Ett resultat av detta är att relationen mellan samhället och naturen och skogen förändras. Skogen som struktur och ekosystem har varit tvungen att anpassa sig till växande städer och dess krav. En ny typ av skog har vuxit fram med nya strukturer som skiljer sig från den klassiska skogsproduktionen där virkesproduktion är målet. De sociala och upplevelsemässiga värdena är viktiga men också kommunikationen samt informationen mellan ägare och allmänhet (Konijnendijk, 2001).

Rydberg (2001) menar att allemansrätten och Sveriges rika tillgång på skog medverkar till att skogen har en speciell betydelse för en stor del av svenskarna. Många har skogen som närmiljö och använder den för rekreation dagligen. Vidare menar Rydberg att virkesproduktionen har en stor betydelse för Sveriges ekonomiska välfärd men intresset för skogens andra värden och funktioner har idag också ökat (Skogsstyrelsen, 2001). ”Ordet social har att göra med samhället och dess organisation eller samspelet med människor i grupp. I detta sammanhang bör dock betydelse sökas i bibetydelsen som avser det stora flertalets välfärd. Skogens sociala värden bör med andra ord handla om värden som bidrar till samhällets välfärd” (Skogsstyrelsen, 2001, s 2). Så begreppet sociala värden har alltså en bred betydelse och kan innebära både naturupplevelse, rekreation, estetik, kulturell förankring, folkhälsa och arbetstillfälle etc. Rydberg menar att många begränsar begreppets innebörd till enbart olika användningsätt av skogen som inte ger någon ekonomisk avkastning. Rekreation är att söka sig till en plats där man kan känna lugn och ro vilket leder till återhämtning då man är uttröttad. Enligt Rydberg handlar inte rekreation om en aktivitet utan om återhämtning då man söker sig bort från den uttröttande miljön. Rekreation kan också innebära många olika saker som motion, avstressning, sociala kontakter, naturstudier och estetisk njutning. Rydberg menar också att ungefär hälften av alla besök i naturen sker i den stadsnära skogen och att den används mest av barn och äldre (Skogsstyrelsen, 2001).

Sociala värden – ingen enkel och ensidig definition

De sociala värdena i skogen är väldigt olika och varierade vilket kan göra det svårt att uppnå alla sociala värden anser Rydberg. Variation i skogen är en viktig del men också en förutsättning för att uppnå så många sociala värden som möjligt. Genom att sköta skogen aktivt genom en ständig förnyring kan man åstadkomma en stor variation. I den stadsnära skogen är det viktigt med framkomlighet, tillgänglighet, stabilitet och vitalitet så man undviker drastiska förändringar. Ju äldre träden blir desto mer uppskattas skogen. En beständig skog har en lång omloppstid och estetisk hänsyn ska tas vid skötselåtgärder (Skogsstyrelsen, 2001).

De sociala värdena kan vara många olika värden som tillsammans i olika kompositioner blir sociala värden. Berg (2010) har delat in stadsnära skogars sociala värden i olika kategorier som biologiska värden, estetik, rekreation och hälsa, kulturella osv. ”Skogens stora variationsrikedom – i form av ekosystem, arter och gener – utgör en förutsättning för en rik och varierande natur. Skogar med höga biologiska naturvärden är ofta skiktade och olikåldriga och både träd-, busk-, fält och bottenskikt är intakt” (Naturskyddsföreningen, 2010, s 7). De estetiska värdena med skogen är att det ger en omväxlande och vacker landskapsbild som många tycker är positiv. Berg menar att fysisk inaktivitet är en riskfaktor för ohälsa och att friluftsliv är en av de viktigaste för att vara fysisk aktiv. Genom att vistas i skogen kan förståelsen för landskapet historia öka och ofta är natur och kulturvärden associerade med varandra. Om barn har bra förutsättningar för lek i en variationsrik skog blir lekarna mer fantasifulla och barnen mer engagerade. En skog med både gläntor och täta partier ger den sortens variation som barnen behöver (Naturskyddsföreningen, 2010).

Bild från Utsikten i Huskvarna. Utsiktsplatsen med ett lusthus. Här har man gallrat bort mycket för att man ska kunna se ut över Vättern och staden. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Skogsproduktion och skogsbruk

Historiska händelser som har påverkat skogens utseende

Men varför ser då skogen ut som den gör idag? Det har hänt många olika saker som har påverkat skogens utseende. Det finns bestämmelser redan från 1400-talet som reglerade avverkning av ek och bok. I slutet av 1500-talet blev det brist på bärande träd och bestämmelser om att ek skulle ”uppdragas och vårdas” införs. 1635 bildades Sveriges första skogliga administration och 1647 utkommer den första skogslagstiftningen. Syftet med lagstiftningen var att ”skogarna i första hand skall nyttjas för att trygga en långsiktig produktion av träkol, tjära och pottaska” (Skogsstyrelsen, 2005, s 2). Lagstiftningen innebar också att träd skulle planteras vid avverkning och alla var skyldiga att plantera träd, även adeln och ridderskapet. Många pappersbruk börjar bli verksamma under 1600-talet och bristen på ek är stor vilket medför ett förbud av utskeppning av just ek.

I början av 1700-talet är bristen på virke stor och export av virke totalförbjuds. 1738 förtydligas skogsvårdsskyldigheten och det accepteras att man planterar andra träd än lövträd om jordmånen är olämplig för lövträd. I mitten av 1700-talet tillåts ekar avverkas om de hindrar jordbruket. Dock skulle två ekar planteras för en fälld men detta orsakar ändå en skövling av ek. Mellan åren 1792-1815 bildas hushållningssällskapet på många platser runt om i Sverige och de bidrar till utvecklingen av svensk skogshushållning (Skogsstyrelsen, 2005).

Bilder som visar hur man tog ut timmer ur skogen förr.

Foto: Hamilton, Henning (2006), Folket före oss. Djursholm, Skogens hus

Foto 1: Mer om basvägskörning, s 79 Foto 2: Hästen drog Sverige, s 77

Vid 1800-talets början skapas en ny förordning där det upprepas att skattebönderna får disponera fritt över sina skogar. Dock ska de hushålla med skogen för att skatteförmågan ska bevaras. Under denna tid startar en sågverksindustri i Göteborg. 1827 stadfästs lagaskiftesreformen vilken reglerar att skogsarealerna tvångsmässigt skall delas upp bland jordägarna (Skogsstyrelsen, 2005). I mitten av 1800-talet upphävs alla begränsningar i sågverkens sågrätt och man har nu rätt att såga så mycket man vill istället för ett begränsat antal träd. Många fler ångsågverk startar när den engelska importtullen av trä upphävs. I

slutet av 1800-talet avråder den Kungliga Skogsstyrelsen från att använda frö av utländsk tall och gran. Begreppet skogshushållning definieras ”Med skogshushållning förstås sådana åtgärders vidtagande, varigenom en skogsmark sättes i stånd att frambringa det nödvändigaste skogsslåg och den tjenligaste och största uthållande afkastning, samt skogens fördelaktigaste användande” (Skogsstyrelsen, 2005, s 15).

Förändringar under 1900-talet

I början av 1900-talet beslutar riksdagen om en lag angående vård av enskilda skogar och skyddsskogar. En förordning angående skogsvårdsstyrelser och skogsvårdsavgifter. Den nya lagen ska ta hänsyn till återväxten och innefattar en återväxtskyldighet. Men hushållningsprincipen är inte uppmärksammas och därför finns det inget skydd för avverkning av ung skog. 1902 börjar en jägmästare i Norrbotten använda trakhugning med fröställning och utvecklar metoden under några år framöver. 1916 presenteras den första svenska prototypen av en motorsåg. 1921 börjar en annan jägmästare i västerbotten använda ”... ”de stora hyggenas taktik” med glesa fröträdställningar och efterföljande bränning. Annars tycks trakthyggesbruket överges till förmån för blädning och naturlig förnygring” (Skogsstyrelsen, 2005, s 23). Skogsvårdslagen omarbetas och förnyas några gånger och ett skydd för ungskog införs likaså förtydligas återväxtbestämmelserna. 1927 utkommer ett skogsutdikningsanslag som leder till att dikningsverksamheten ökar. Även statliga bidrag för att anlägga kulturbeten för husdjur införs. 1948 antas en ny skogsvårdslag av riksdagen där kostnader för återväxten måste vara skäligen (Skogsstyrelsen, 2005).

”Skyddet för växande skog förskjuts ytterligare uppåt i åldrarna, när begreppet utvecklingsbar skog enligt förräntningskriterier införs. Äldre skog döps om till icke utvecklingsbar skog och skall avverkas så att det inte uppkommer några större rubbningar i avkastningens jämnhet på skogsfastigheten” (Skogsstyrelsen, 2005, s 31).

På 50-talet har försäljningen av motorsågen börjat ta fart, skogsbrandskyddet utvecklas, dikningen rationaliseras och maskiner utvecklas. Nerlagd åkermark börjar planteras igen och för detta får man bidrag av skogsförbättringsanslaget. Under 60-talet ökar antalet slutavverkningar och skogsvårdslagen från 1948 börjar bli i behov av en uppgradering. Traktorerna börjar ta över mer och mer. En ny skogspolitisk utredning påbörjas, en ny naturvårdslag börjar gälla. Plantframställningen och planteringen utvecklas och mekaniseras, dessutom introduceras Contortatallen i svenskt skogsbruk. Virkesmätning har utvecklats och industrimätning börjar bli vanligt (Skogsstyrelsen, 2005).

Bild som visar ett skoghuggarlag med den tidens yxor som redskap. Foto: Hamilton, Henning (2006), Folket före oss. Djurholm, Skogens hus Foto 3: Skoghuggarens huggarlag, s 74

Under 70-talet utreds kalhyggen och skogsbrukets metoder granskas. Kalhyggesutredningen visar att 60 % av slutavverkningsarealen är hyggen på mer än 25 hektar. Detta bidrar till en förändring av skogsvårdslagen där man ska ta mer hänsyn till naturvård, anmäla avverkningar och ändringar i naturvårdslagen. Man förbjuder besprutning med DDT, vilket är ett insektsgift, men godkänner användning av Round Up istället. På 80-talet börjar skogsmaskinerna bli dominerande och skogsvårdslagen kompletteras igen. Under 90-talet avverkades 25 % med motorsåg, resten med skogsmaskiner och antalet skogsarbetare minskar drastiskt. 1994 kommer den nya skogspolitiken där miljömålet och produktionsmålet ska jämföras. Många gamla lagregler upphör att gälla som att man inte längre är skyldig gallra och man behöver inte längre avverka en angiven del äldre skog. Som skogsägare var man inte heller längre skyldig att ha en skogsbruksplan. Det tas fram regler för biotopskydd och naturvårdsavtal det bedrivs också ett arbete kring att utveckla och ta fram kriterier för FSC certifiering. 1999 antar riksdagen de femton nationella miljö kvalitetsmålen där levande skogar är ett av målen (Skogsstyrelsen, 2005).

*Bild som visar hur det kunde se ut på ett flyttbart sågverk när man skulle avverka mycket skog. Foto: Hamilton, Henning (2006), Folket före oss. Djursholm, Skogens hus
Foto 4: Skogshuggarens huggarlag, s 75*

På 2000-talet har miljöarbetet i skogen förbättrats, vid förnygringsavverkningar lämnas mer träd och buskar, mer död ved lämnas och många åtgärder görs mer varsamt. Allt detta är positivt för den biologiska mångfalden. Trots förbättringar finns det fortfarande mycket kvar att göra för miljön. 2004 föreslår Skogsstyrelsen att "Skogsvårdsstyrelserna skall kunna snabbbehandla avverkningsanmälningar och ge möjligheter att avverka tidigare än sex veckor efteranmälan" (Skogsstyrelsen, 2005, s 53).

Enligt Landsbyggsdepartementets hemsida [online] (2013-03-12) är ungefär 70 % av Sveriges sammanlagda landareal skogsmark. Virkesförrådet har ökat med mer än 80 % sedan 1920-talet. Skogen ger arbetstillfällen till många genom producerandet av råvaror till olika produkter vilket är en orsak till att skogen betyder mycket för Sverige. Men skogen är inte bara en arbetsplats hit kan människor också söka sig för rekreation och friluftsliv.

Kontinuitetsskogsbruk och hyggesfria skogar

I Sverige har skogsbruket dominerats av dimensionshuggningar med avverkning av enstaka träd från slutet av 1800-talet till ungefär 1950. Detta innebar att de största träden avverkades och beståndet skulle självföryngras. Denna metod fungerade bra i Mellansverige men inte i Norrland där metoden missbrukades och föryngringen försvårades. En misstro mot kontinuitetsskogsbruket växte fram och forskningen avstannade. Att Riksskogstaxeringen 1938-1948 visade låga virkesförråd gjorde också att alla former av selektiv avverkning dömdes ut. Det var på grund av detta som trakthyggesbruket tog fart och sedan blev det dominerande skogsbruksmetoden i Sverige (Skogsstyrelsen, 2008).

På senare år har man dock fastställt att det finns ett behov av en tydligare beskrivning av kontinuitetsskogsbruk och dess naturvärden. Dessutom behövs en genomgång av vilken skötsel som kan användas för att naturvärden i kontinuitetsskogar inte ska förstöras. Definitionen kontinuitetsskogsbruk är ett område som har varit bevuxet med samma trädslag sedan 1700-talet och har varit produktiv skogsmark. Trädslagsbyte får inte ha förekommit då ekosystemet förändras (Skogsstyrelsen, 2008). Oleskog m fl. menar att hyggesfria skötselåtgärder kan "... vara lämpliga att använda i skogar med naturvärden knutna till kontinuitet. Dessutom skulle de gå att tillämpa i tätortsnära skogar med sociala värden och kombinerade mål för att undvika en kalhyggesfas" (Skogsstyrelsen, 2008, s 3).

Enligt Oleskog m fl. (2008) finns det några studier som undersöker de ekonomiska aspekterna av det hyggesfria skogsbruket. Där har man dock bara studerat ett fåtal infallsvinklar och kommer fram till att avverkningskostnaderna blir högre och föryngringskostnaderna lägre om man jämför med trakthyggesbruket. Det finns också studier som visar att det finns positiva samband mellan virkesförråd och selektiv avverkning. Oleskog m fl. anser dock att det saknas kunskap om det hyggesfria skogsbruket och om hur det påverkar olika naturvärden och sociala värden. Det pågår ett projekt med olika försöksytor där det finns förhoppningar om att nya kunskaper ska finnas och frågor ska få svar. Det behövs mer kunskaper inom den långsiktiga skogsproduktionen och hur man gynnar tillväxt och föryngring av ljuskrävande arter. Det finns också för lite forskning kring trakthyggesbruket och hur man kan anpassa det efter olika önskemål, kantzoner och evighetsträd. På begränsade arealer och med rätt förutsättningar kan man ändå använda hyggesfritt skogsbruk (Skogsstyrelsen, 2008).

Skogsvårdslagen ger i 10 § utrymme för "successiv utglesning" på mark som är lämplig för naturlig föryngring" (Skogsstyrelsen, 2008, s 3). Å andra sidan står det i 4 § att "skogsvårdsförordningen att endast metoder om "erfarenhetsmässigt eller genom forskningsrön och prov i praktisk skala" gett tillfredställande resultat inom godtagbar tid" får användas (Skogsstyrelsen, 2008, s 3). I de här lägena finns idag en osäkerhet kring vad man kan och får göra. Oleskog m fl. menar att skogsvårdslagen kan vara svår att tyda när det gäller var och hur man kan använda sig av kontinuitetsskogsbruk. De anser också den hyggesfria metoden kan vara lämplig i tätortsnära skogar där det finns sociala värden och kombinerade mål (Skogsstyrelsen, 2008).

Oleskog m fl. anser att det finns ett behov av att undvika kalhyggen i skogsbruk med kombinerade mål. Det kan till exempel vara när naturvärden är knutna till skoglig kontinuitet eller när det gäller kulturella och sociala värden (Skogsstyrelsen, 2008). Blädningsbruk eller hyggesfritt skogsbruk är det enda skogsskötselsystem utan kalhyggen. Avverkningen i dessa skogar sker med enstaka träd och lämnar bara luckor efter dessa. Det hyggesfria skogsbruket är dynamiskt med naturlig föryngring och inväxning av små träd, det är flerskiktat och det är främst större träd som avverkas. Denna metod passar bra för skuggtåliga arter i virkesrika

skogar och där en naturlig föryngring fungerar bra. Detta är dock inte hur Sveriges skogar ser ut idag där trakthyggesbruket dominerar med kalavverkningar och plantering av monokulturer av gran och tall (Skogsstyrelsen, 2008).

Berg (2010) anser att hyggesfritt skogsbruk kan vara ett alternativ i de stadsnära skogarna istället för trakthyggesbruket som är det vanligaste i Sverige idag. Men det är inte bara avverkningen som är ett hot mot de stadsnära skogarna även nyexploatering av bostäder och bostadsområden innebär att skogen ska tas ner till förmån för detta (Naturskyddsföreningen, 2010).

Bild på flerskiktad hyggesfri skog vid Utsikten i Huskvarna. Tillgänglig i den mån att det är lättframkomligt, dock är det ganska branta backar. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Bild från stadsparken i Jönköping där flerskiktad skog också förekommer på vissa platser. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Trakthyggesbruk

Enligt Skogsstyrelsens hemsida sköts nästan all skogsmark på samma sätt i Sverige. Skogen avverkas när den är cirka 100 år och sedan planterar man nya träd. Detta sätt kallas trakthyggesbruk. En skog som sköts enligt trakthyggesbruket får enhetliga och likåldriga bestånd. Vid slutavverkning avverkas praktiskt taget alla träd sedan planterar man nya träd. Detta gör att skogen som växer upp blir likåldrig och man sköter de olika bestånden enhetligt. Enligt skogsvårdslagen är också den som äger skogen skyldig att plantera ny skog. Det finns också olika huggningsklasser där man delar in skogen efter kalmark, plant- och ungskog, gallringsskog, äldre skog ej mogen för förnygringsavverkning och äldre skog mogen för förnygringsavverkning (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-04-21).

Skötseln i trakthyggesbruket följer en viss ordning där man planterar, röjer, gallrar och till sist avverkar. Vid planteringen finns det två typer av plantor att välja mellan, barrotsplantor som är större och planteras med en spade eller täckrotsplantor som är mindre och planteras med ett rör. Har man tallskog som avverkats kan man välja naturlig förnygring med fröträd. Då lämnar man kvar ca 100 till 150 träd per hektar och när tillräckligt många plantor vuxit upp kan man avverka fröträden. Det finns också många lövträd som förnygras bäst med naturlig förnygring som till exempel björk, al, asp, bok och ek (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-04-21).

Efter några år har skogen vuxit och blivit väldigt tät då är det dags att röja och glesa ut bland träden. Att gallra skogen kan man göra på olika sätt. Om man inte gallrar blir skogen tät men träden blir klena och har fullt med skavanker. Om man gallrar för mycket får träden för mycket plats och får kraftiga kvistar, vilket är dåligt enligt skogsindustrin. Gallringen av träden gör att de får mer ljus, vatten och näring. Hur ofta och hur mycket man ska gallra beror på trädslaget, bördigheten i marken och hur skogen ska se ut i framtiden. ”En tumregel är att man bör gallra när cirka två tredjedelar av granens höjd består av grönkrona och när hälften av tallens och lövträdens höjd är grönkrona” (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-04-21).

När träden har nått en ålder av 70-100 år i södra Sverige eller 90-120 år i norra Sverige är det dags för avverkning. Förnygringsavverkning görs för att ny skog ska kunna planteras och växa upp. Efter avverkningen görs en markberedning för att nya plantor ska överleva bättre och ge växtligare plantor. Markberedning görs även där fröträd har lämnats då frön grov lättare i där markberedning har skett än bland tät växtlighet. Enligt Skogsstyrelsen ska hänsyn tas till kultur-, miljö och friluftsintrussen vid avverkningar då förnygringsavverkningar påverkar naturen så pass mycket (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-04-21).

Bild på en tydlig gräns av olika åldrar av planterade granmonokulturer. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

”I skogsvårdslagen finns regler som säger att skogen inte får förnygringsavverkas innan den nått en viss ålder. För barrskogar varierar åldern mellan 45 och 100 år, beroende på produktionsförmågan. Om man äger mer än 50 hektar skog så får högst hälften av skogsmarken bestå av kalmark och skog som är yngre än 20 år. De flesta skogsägare sköter sin skog så att det med regelbundna intervall finns äldre skog att avverka” (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-04-21).

Bild över en förnygringsyta på ca 20 hektar, norra Småland. Då hela hygget inte fick plats på ett kort har jag satt ihop tre kort. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Bild över planterad gran på vänster sida om vägen och naturlig förnygring med fröträd på andra sidan, norra Småland. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Närbild på en granplanta planterad för ca 1 år sedan i norra Småland. Plantan är en barrotsplanta. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Skogsvårdslagen, Miljöbalken och skogspolitik

Skogsstyrelsen är en myndighet som ska ”verka för att landets skogar sköts på ett sådant sätt att de skogspolitiska mål som beslutats av riksdagen kan uppnås. Detta innebär att skogsbruket ska bedrivas hållbart” (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-01-19). Enligt skogsstyrelsens miljö och sektorsmål är ett hållbart skogsbruk ett skogsbruk där de sociala, ekonomiska och miljömässiga ändamålen uppfylls. Skogsvårdslagen är den lag som bestämmer vad man får och inte får göra med sin skog. Här står det om virkesproduktionsmål och att man ska ta hänsyn till både natur- och kulturmiljö. Som tillsynsmyndighet är det Skogsstyrelsen som är aktör för att miljöbalken följs (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-04-21).

Den första Skogsvårdslagen kom 1903 och har ändrats sju gånger till den senaste lagen som kom 1993. De gamla lagarna inriktade sig på produktionsmålet och reglerade hur man skulle sköta skogen som skogsägare. Den nya lagen reglerar inte bara produktionen utan också miljömålen i skogen och hur man sköter dem menar Bengtsson m fl. Skogsvårdslagen har förnyats sex gånger sedan 1993 med tillägg och ändringar (Skogsstyrelsen, 1998).

Enligt Skogsvårdslagen är skogen ”... en nationell tillgång och en förnybar resurs som ska skötas så att den uthålligt ger en god avkastning samtidigt som den biologiska mångfalden behålls. Vid skötseln ska hänsyn tas även till andra allmänna intressen” (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2008:662 § 1).

Det finns 41 paragrafer om hur skogen ska skötas och vad man får och inte får göra. Enligt 5 § bestämmelsen anläggning av skog på skogsmark ska man anlägga ny skog på skogsmark som är produktiv om ”... markens virkesproducerande förmåga efter avverkning eller på grund av skada på skogen inte tas till vara på ett godtagbart sätt”, ”om marken ligger outnyttjad” eller ”om skogens tillstånd är uppenbart otillfredsställande” (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2008:662 § 5). En produktiv skogsmark kan producera minst 1 kubikmeter virke per år och hektar. Enligt 6 § så ska man ”Vid anläggning av ny skog ska de förnygringsåtgärder vidtas som kan behövas för att trygga återväxten av en skog av tillfredsställande täthet och beskaffenhet i övrigt” (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2010:930 § 6). Som ägare till produktiv skogsmark är man ansvarig för anläggning och vård av ny skog. Den avverkning man gör ska vara ändamålsenlig och främja skogens utveckling eller att vara till grund för ny skog.

Enligt 14 § är den produktiva skogsmarkens ägare tvungen att meddela Skogsstyrelsen om man vill avverka för uttag av skogsbränsle och om man vill dika i samband med avverkning. Man måste också tala om vad man ”... avser att göra för att tillgodose naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen i samband med avverkning på hans eller hennes mark” (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2010:930 § 14) och vad hur man har tänkt göra för att trygga återväxten av skogen.

Det hyggesfria blädningsskogsbruket har aldrig varit förbjudet i svensk skogsvårdslag menar Oleskog m fl. Dock har metoden varit misstrodd och därför inte använts i så stor utsträckning. I den förnyade Skogsvårdslagen 1993 får den en plats under rubriken fjällskogshuggning (Skogsstyrelsen, 2008). Men gäller den lagen då bara i fjällskogen och är det då förbjudet att använda sig av ett hyggesfritt skogsbruk även i södra Sverige? Enligt 30 § ska man också ta hänsyn till naturvärden och kulturmiljövärden vilket regeringen bestämmer vilka föreskrifter som ska finnas. De kan bland annat vara om vilken ”hänsyn som ska tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötseln av skog, såsom i fråga om hyggens storlek och

utläggning, beståndsanläggning, kvarlämnande av träd och trädsamlingar, gödsling, dikning och skogsbilvägars sträckning” (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2010:930 § 30). På Skogsstyrelsens hemsida nämns att vid hänsyn till natur- och kulturmiljövård ska man inte avverka för stora hyggen och att man ska lämna kvar ett antal äldre träd på hygget. Det står också att ”Samhällets krav på hänsyn får inte vara så omfattande att pågående markanvändning avsevärt försvåras. Hänsynen till naturvårdens intressen ska utformas så att den biologiska mångfalden gynnas så mycket som möjligt” (Skogsstyrelsen hemsida, [online], 2013-04-21). Återigen är det produktionen som ska gå först och hänsynen ska inte vara för krävande för då kan man inte producera lika mycket virke. Och det framkommer inte riktigt när man kan och får använda sig av hyggesfria skogsbruksmetoder. Skogsvårdslagen och Skogsstyrelsen är inriktade på virkesproduktion och trakthyggesbruk.

Enligt 3 § ”Denna lag hindrar inte att produktiv skogsmark tas i anspråk för annat ändamål än virkesproduktion.” (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2008:662 § 3) Så då borde man ju tekniskt sett kunna använda skogen till andra ändamål som till exempel enbart sociala värden, friluftsliv och biologisk mångfald utan produktionsinriktning.

Rydberg (2001) menar att skogspolitiken huvudmål är att finna en balans mellan ekonomiskt utnyttjande och bevarande av biologisk mångfald. De sociala värdena är inte en del av skogspolitiken huvudmål och har en svagare ställning i den nuvarande skogsvårdslagen. Det finns dock andra lagar som skyddar de sociala värdena. I miljöbalken står det att miljöer från allmänhetens synvinkel har höga natur- eller kulturvärden ska skyddas. Dessutom ska också grönområden i tätorter och i närheten av tätorter särskilt beaktas. Även lagen om kulturminnen och plan- och bygglagen har som syfte att skydda viktiga natur- och kulturvärden (Skogsstyrelsen, 2001).

Verklighetens skogsbruk

Produktion och miljö – två jämställda mål enligt politiken

Enligt Landsbyggsdepartementet menar man att ”Den svenska skogspolitiken har två jämställda mål; ett produktionsmål och ett miljömål. Skogspolitiken huvudsakliga lagrum är skogsvårdslagen, men även andra lagar som till exempel miljöbalken och kulturminneslagen kan påverka skogsbruket” (Landsbyggsdepartementets hemsida, [online], 2013-03-12). Landsbyggsdepartementet anser att skogen och skogsmarken ska utnyttjas effektivt och ansvarsfullt och den ska ge en god avkastning. Landsbyggsdepartementet menar också att ”skogsägaren ska ha frihet och eget ansvar att själv besluta om användningen av vad skogen producerar” (Landsbyggsdepartementets hemsida, [online], 2013-03-12).

Och enligt Miljödepartementet anser man att ”Biologisk mångfald är tillsammans med klimatfrågan vår stora miljöutmaning och en hörnsten i regeringens miljöpolitik. Naturvärden har under de senaste decennierna utvecklats från att mest ha varit inriktad på bildandet av naturreservat och andra typer av skydd, till att bevarandet av biologisk mångfald ska vara en naturlig komponent inom alla sektorer som nyttjar mark och vatten” (Miljödepartementets hemsida, [online], 2013-03-12).

Aktuella frågor om skogsbruket

Frågan är om dessa andra lagar, miljöbalken, PBL och lagen om kulturminnen verkligen kan skydda skogsområden. Enligt Maciej Zarembas debattartikel *Skogen vi ärvde* (DN, 2012) är det svårt att överklaga beslut om avverkning då Skogsstyrelsen har godkänt en avverkning. Om det har gått sex veckor hjälper det inte att hänvisa till någon lag om att natur- och kulturvärden ska bevaras eller att hänsyn ska tas till landskapet och närboende. Enligt en intervju med Eskil Erlandsson, Landsbygdsminister och Monika Stridsman, Skogsstyrelsens generaldirektör, har staten ingen åsikt om hur skogsägarna väljer att avverka (DN, 2012). Men enligt skogsvårdslagens 10 § ”Avverkning på produktiv skogsmark ska vara ändamålsenlig för återväxt av ny skog eller främja skogens utveckling” (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2008:662 § 10).

Enligt Landsbygdsdepartementet kan miljöbalken och kulturminneslagen påverka skogsbruket. Men enligt Zaremba upphör miljöbalken, som i vanliga fall kan skydda betydelsefulla skogar, att gälla när en avverkning blivit godkänd av Skogsstyrelsen. Då de sociala värdena bara skyddas genom dessa andra lagar blir det svårt att skydda de sociala värdena om lagarna upphör att gälla så fort en avverkning har blivit godkänd. På Skogsstyrelsens hemsida kan man läsa att skogar med höga sociala värden är en viktig resurs för samhället. Det gäller både människors välbefinnande, hälsa, boende/livsmiljö samt för den regionala utvecklingen och tursim (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-01-19).

Skogsstyrelsen som myndighet ska ansvara för att skogsbrukspolitiken når ut till de berörda (Landsbygdsdepartementets hemsida, [online], 2013-03-12). Alltså ska Skogsstyrelsen både ansvara för miljömålet, produktionsmålet och godkänna alla avverkningar. Enligt Skogsstyrelsens *Årsredovisning* (2012) avverkades 88 miljoner skogskubikmeter 2012. Det finns också ett ökat intresse bland skogsägarna för hyggesfritt skogsbruk. Många kommuner har stärkt samarbetet med Skogsstyrelsen som båda anser att hyggesfritt skogsbruk är ett bra alternativ i tätortsnära skogar (Skogsstyrelsen, 2012). Så Skogsstyrelsen har alltså börjat med ett samarbete för kommuner att tillämpa hyggesfritt skogsbruk. Men det verkar inte gälla för privatpersoner. I Zarembas artikel kan man läsa om en man i norra Sverige som ville gallra ur mogna träd ur sin skog och lämna kvar resten men blev anklagad för att bryta mot lagen då han inte avverkade allt. ”En utglesad blandskog med ungt och gammalt om vartannat, en sådan som svamplockaren och fåglarna trivs i, påstås inte öka i volym i önskvärd takt. Skall därför huggas ned och ersättas med en virkesåker” (Zaremba, 2012, 6 maj). Med detta menas att skogsbönderna inte kan bruka sin skog och samtidigt ta hänsyn till landskapet och dess värden. Om man jämför med en jordbrukare kan man få bidrag för kulturmiljövård medan en skogsägare tvärtom straffas (Zaremba, 2012).

”Skogsindustrierna är den enda bransch som ylar om brist och nöd var gång de skall betala skäligt för råvaran. Så var gång ni hör att virkesbristen hotar vår välfärd betyder det att SCA och Stora Enso inte förmått svenskar att sälja nog med skog till underpris. De vill att staten skall ingripa” (Zaremba, 2012, 8 maj). Staten själva äger väldigt mycket skog. Enligt landsbygdsdepartementet äger staten 19 % av all skog i Sverige (Landsbygdsdepartementets hemsida, [online], 2013-03-12). Hur priserna regleras och skogspolitiken och lagarna utvecklas påverkar inte bara privata skogsägare utan även staten själv. Och då det enligt Skogsstyrelsen finns ett ökat intresse för hyggesfritt skogsbruk kanske det är dags att ändra lagen så att det blir tydligare och enklare när man kan använda sig av hyggesfritt skogsbruk.

Information och konflikter

Information, utbildning och kommunikation

För att öka allmänhetens kunskaper är utbildning, information och kommunikation ett bra sätt. Konflikter och missförståelse kan minska genom att allmänheten får en ökad förståelse för skogen och skötselmetoder samt att skogsskötarna får ökade kunskaper om vad allmänheten har för förväntningar och krav. För att uppnå en lyckad kommunikation mellan allmänhet och skogsindustrin behövs en tydlig vision om vad man vill informera om, vem som ska informera och hur. Det finns olika sätt att kommunicera på och det borde anpassas till vilken grupp människor som kommunikationen vill nå ut till. Enligt Konijnendijk borde det också finnas ett nära samarbete mellan olika yrkesgrupper, som till exempel planerare, landskapsarkitekter, skogsskötare, för att få fram ett framgångsrikt arbete med den stadsnära skogen (Konijnendijk, 2001).

För att minimera konflikter mellan markägare och nyttjare vill skogsstyrelsen främja en dialog mellan dem. (Skogsstyrelsens hemsida, [online], 2013-01-19). Dock skriver de inte hur de ska främja dialogen eller vilken information som kan vara nödvändig för att minimera konflikter.

Brukarmedverkan

Besluten om hur landskapet, naturen och skogen ska skötas, planeras och utvecklats har traditionellt tagits av till exempel politiker och myndigheter enligt Stenseke (2008). Idag finns det andra metoder man kan använda för att få fram resultat som utvecklar och gynnar fler. Ett sätt är genom att involvera lokala människor i beslutsfattande och genom medverkan av skötsel och utveckling. Lokala människor kan ha andra kunskaper som inte en högt uppsatt politiker har och kan därför bidra till en bättre utveckling av områden. För att en brukarmedverkan ska fungera och faktiskt ge bättre resultat finns det olika metoder att använda. Stenseke har undersökt hur ett involverande av lokala människor i arbetet med att underhålla och sköta biologiska och kulturella värden fungerar. Begreppet brukarmedverkan är något otydligt och för att få klarhet i det och hur man bäst utvecklar en god brukarmedverkan som leder framåt behövs olika strategier. Det är viktigt att skapa en god relation med människorna och ha kommunikation, inte bara envägsinformation. Att öka kunskapen bland berörda människor, ha en organisation som fungerar och ett väl fungerande ramverk att följa är andra viktiga aspekter (Stenseke, 2008).

Genom forskning har man kunnat identifiera många fördelar med brukarmedverkan. Det har blivit en effektivare och mer flexibel skötsel, minskade konflikter, ökad legitimitet och bättre användning av kunskap. Att använda brukarmedverkan är positivt ur många aspekter. Brukarmedverkan kan användas på olika sätt och genom olika nivåer av medverkan och påverkan. "The term has been used to describe anything from information, a one-way communication between government agencies and locals about policies and regulations, to citizen control, in the sense that all management power is delegated to the local community" (Stenseke, 2008, s 2).

Det finns några exempel på hur brukarmedverkan kan gå till. *Minimal medverkan* är information eller konsultation där man använder sig av externa rådgivare som definierar både problemen och lösningarna utan att ändra dem efter reaktioner från berörda människor. *Medverkan för materiella incitament* är när människor deltar genom att ge resurser av arbetskraft eller tillträde i utbyte mot materiella incitament eller drivkrafter. *Interaktiv*

medverkan är när människor medverkar i en gemensam utredning som kan leda till handlingsplaner, ökad sociala institutionella kapaciteter och ökad lokal kontroll. *Själv mobilisering* är när människorna själva tar initiativet och är oberoende av den utomstående institutionen. Enligt Stenseke är dessa fyra brukarmedverkarexempel alla olika och kan fungera bra i olika situationer. Den lokala medvetenheten och medverkande viljan ska ses som positivt i alla lägen men är inte den enda lösningen utan en del i helheten. Den negativa sidan med brukarmedverkan är att det kostar mycket och tar förhållandevis lång tid (Stenseke, 2008).

Tappad kunskap och oförståelse för naturliga processer

Konijnendijk (2001) menar att skogen kan och har betraktats som det vilda i modern tid av människor som lider av mental trötthet från stress och för mycket information i stadsmiljön. Människor i städer har ofta tappat kunskapen om den naturliga processen som skogen följer. Som en konsekvens har samhället och människor mindre förståelse för avverkning, nedtagning av träd och ifrågasätter skogsägare och skogsvårdares arbete och kunskaper. Människorna tycker att de försummar värden av sociala och miljömässiga karaktärer samt det lokala intresset för friluftsliv. Personer som arbetar med skogskötsel kan ibland känna att människor missförstår dem och deras yrke när de arbetar med skötsel (Konijnendijk, 2001).

Enligt Konijnendijk har många europeiska städer en lång tradition och historia kring stadsnära skog. Detta är basen för dagens utveckling kring stadsnära skogar, dess planering och skötsel. Vidare menar Konijnendijk att den nya sortens skogsbruk fokuserar mer på de sociala och miljömässiga värdena än på virkesproduktionen och att det är viktigt med kommunikation. Kommunikationen kan ske genom allt från information till brukarmedverkan och maktodelning mellan olika parter. "... the last decades of the past century saw the development of types of forestry which placed more emphasis on social values and social conflict resolution, and the involvement of various stakeholders in forest planning and management" (Konijnendijk, 2001, s 3).

Orsaker till konflikter i stadsnära skogar

I en publikation av Naturskyddsföreningen menar Berg att människorna som besöker stadsnära skogar har olika behov och därför också olika åsikter om hur skogen ska se ut och vad den ska innehålla. Därför kan det vara svårt att tillfredsställa alla människors behov och åsikter. Problemet är också att folk tycker om en skog ju äldre den är. En gammal skog är ju redo att avverkas och därför kanske folk reagerar mer när den tas ner för att de gillar den skogen bättre än en yngre skog. Berg anser att det finns en riks för konflikter vid praktiskt taget all skötsel av skog för att det finns olika intressen om hur det ska skötas (Naturskyddsföreningen, 2010).

Eftersom de stadsnära skogarna ofta är välbesökta finns också en större risk för konflikter då många människor samlas på en och samma plats men har olika mål med besöket. Konflikterna kan också handla om att invånarna har protesterat när de känt att "deras" skog var i fara. Faran kan innebära att en skogsskötare vill gallra ur lite eller att skogen faktiskt skulle huggas ner till förmån för exploatering. Men enligt Konijnendijk (2001) finns det också de som inte vill att nya skogar ska anläggas då de har en negativ syn på skog. Den negativa synen kan till exempel handla om att den nya skogen blir monokultur och prioritet virkesproduktion, att den är farlig eller att brottsligheten kan komma öka. Konflikter kan också uppstå när skogen ska förvaltas och skötas på ett visst sätt. Då uppstår konflikten ofta mellan allmänheten och

skogsskötaren för att de vill sköta skogen på olika sätt. Då allmänheten ofta vill att skogen ska vara orörd och naturlig vill skogsskötaren ofta å andra sidan att skogen ska utvecklas på bästa möjliga sätt för virkesproduktion. Den stadsnära skogen är också en plats där många olika aktiviteter kan utföras och där många olika människor vistas. ”Conflicts between environmental groups and forestry administrations are mostly related to the role of natural processes and values in urban forestry” (Konijnendijk, 2001, s 10).

Aktuella konflikter om skog i Sverige

Ulrika Westling jämför i sin artikel *Tvister om skogens sociala värden* (2013) fyra olika skogliga konflikter. Konflikterna handlar om när produktionsskogsbruk blir till problem för de sociala värdena men också när sociala värden blir till problem för produktionen. Alla konflikterna har inletts på liknande sätt då någon upptäcker spår av att skogen är på väg att avverkas eller redan håller på att avverkas. ”Upptäckten väcker en känsla av oro och ilska, som kommuniceras till de aktörer som man identifierat som ansvariga” (Westling, 2013, s 1). Anledningen till att det uppstår konflikter är olika syn och förståelse för sociala värden, vem markägaren är och om den är intresserad av att lyssna, kommunicera och kompromissa. Westling menar att det är svårt att enas kring vilka värden eller argument de sociala värdena har.

Utseendet på skogarna, som konflikterna handlade om, var äldre, gallrad skog av gran eller tall. Två av skogarna var belägna nära tätorter i södra Sverige och två på landsbygden långt ifrån bebyggelse i norra Sverige. Skogarna i norra Sverige var enligt markägarna, Sveaskog och Arjeplogs allmänning, enbart produktionsskog. Skogarna i södra Sverige var kommunägda och både rekreations- och produktionsskog. Båda skogarna i norra Sverige avverkades tillslut trots protester. Avverkningen av skogarna i södra Sverige påbörjades men avbröts vid protester (Westling, 2013).

Vem som äger skogen verkar ha stor betydelse för hur den sköts och avverkas. När det gäller stora skogsägare som till exempel Sveaskog är det ekonomin som väger tyngst och därför är det svårt att ta hänsyn till andra argument och mål, som miljö eller sociala värden. När det är kommunen som äger skogen verkar det vara lättare att påverka då båda avverkningarna avbröts vid protester. Det finns också en skillnad i hur acceptansen av sociala värden har förändrats till det bättre under åren. Kommuner som är inblandade i konflikterna menar att ”man hade intentioner att faktiskt åstadkomma ett socialt anpassat skogsbruk” (Westling 2013, 20).

Typiska exempel på vad som kan bidra till konflikter. Skötsel och nedtagning av träd. Bild från Stadsparken i Jönköping. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Stadsnära skogar

Enligt Jönköpings kommuns hemsida förvaltar kommunen ca 5200 ha skogsmark inklusive naturreservat och strövområden. Kommunen menar att de tar stor hänsyn till det rörliga friluftslivet, de närboende och naturvård inom skogsmark och naturreservat (Jönköpings kommuns hemsida, [online], 2013-03-10). Enligt Jönköpings kommuns *Naturvårdsprogram* (2009) täcks 78 % av landarealen av skogsmark vilket är mer än om man jämför med hela landet där 63 % täcks av skogsmark. De vanligaste arterna i skogarna är gran och tall men på bördigare marker finns också lind, ek, ask och alm. Det finns ca 80 % barrskog och ca 20 % lövskog i kommunen. Vid de branta backarna vid Vättern finns det ädellövskog och ek-tallskogar (Jönköping, 2009).

“I skogarna finns höga värden både ur natur- och kultursynpunkt, samt inte minst för friluftslivet. Här finns också fornminnen och lämningar från olika tidsåldrar. Tätortsnära skogar är en viktig del av samhället och skötseln innebär många anpassningar” (Jönköpings kommuns hemsida, [online], 2013-03-10).

Karta från
Jönköpings kommuns
Översiktsplan, 2002.
Den tätortsnära
naturen i Jönköping.
[http://www.jonkopin
g.se/download/18.2c
1c6681136cf228417
140b/133527290914
4/%C3%96P2002-
del1+Planeringsunde
rlag.pdf](http://www.jonkopin
g.se/download/18.2c
1c6681136cf228417
140b/133527290914
4/%C3%96P2002-
del1+Planeringsunde
rlag.pdf) [2013-05-
09]

Den tätortsnära naturen är viktig både för rekreation, sociala aspekter, klimatförbättringar och ger en mångfald av arter. ”Grönområden är stadens lungor och platser där folk kan växla ner från stadens snabba tempo, sänka pulsen och andas friskare luft” (Jönköping, 2009, s 53). Stora delar av kommunen är belägna vid Vättern vilket ger specifika förutsättningar för både samhällsutbyggnad och natur. Den yttre gränsen av tätortsnära natur styrs mer av hur folk nyttjar den än det faktiska avståndet till naturen. I kommunen finns det ett antal naturreservat varav de flesta är tätortsnära naturreservat (Jönköping, 2009). ”Park, natur och trädgård är en viktig friskvårdsfaktor och ovärderliga inslag i en komplett tätortsmiljö” (Jönköping, 2009, s 53).

Då 90 % av invånarna i kommunen bor i tätort blir den tätortsnära naturen väldigt viktig. ”I anslutning till tätortens bostadsområden finns många naturområden med höga naturvärden som nyttjas flitigt av kommuninvånarna för rekreation” (Jönköping, 2009, s 64).

Kommunens mål är att bevara den biologiska mångfalden och att värna om arternas livsmiljöer och ekosystem. Det finns också ett mål om att kunskapen om de värdefulla naturområdena ska vara god. ”Kommuninvånare och besökare ska ha möjlighet till fina naturupplevelser i en rik och varierad natur. Parker, vatten- och grönområden samt de tätortsnära skogarna ska skötas så att de ger avkoppling och naturupplevelser samtidigt som den biologiska mångfalden bevaras” (Jönköping, 2009, s 82). Den tätortsnära naturen i Jönköpings kommun ska vara en tillgång för rekreation och att hitta ut i naturen ska vara lätt och tillgängligt. Det ska också finnas möjlighet för olika behov av friluftsliv. I Jönköpings kommun arbetar man för att främja och bibehålla de småskaliga och öppna natur- och kulturmarkerna (Jönköping, 2009).

I kommunen vill man skydda den biologiska mångfalden samt bevara och värna de sociala värdena och kulturmiljövärden. Skogens arter och miljöer har påverkats negativt av det intensiva skogsbruket som finns idag. Variationen i skogen har minskat och det finns ett underskott av lövskog, död ved och gammal skog i skogslandskapet. Något som uppsattas väldigt mycket är äldre skog. Man vill också bo nära de gamla skogarna. Den tätortsnära naturen är viktig för hälsan och därför är det viktigt att tillhandhålla stadsnära skogar som har sociala värden och är till för rekreation (Jönköping, 2009).

”Som information kan jag berätta att 50 % av kommunens skog består av lövskog och 50 % barrskog. Det är resultatet av många decenniers medveten satsning på lövskog. 50 % kommunens skogsinnehav är klassat med naturvårdsmål eller rekreativsmål som prio ett.” (Tjänsteman på Jönköpings kommun, skriftligen, 2013-03-28)

Kommunens kommentarer

Jag har skickat ut intervjufrågor via mail till två tjänstemän som arbetar som Skog- och naturvårdsförvaltare på Jönköpings kommun. Frågorna, som kan läsas i Bilaga 2, var öppna frågor vilket kan ge friare och mer flexibla svar som besvaras skriftligt.

En tjänsteman på Tekniska kontoret har svarat att kommunen äger mycket skog, ca 5000 ha skog utanför detaljplanerade områden och ca 1000 ha är inom detaljplanerade områden. På frågan om vad stadsnära skogar har för betydelse för allmänheten svarar tjänstemannen.

”Vi vet mycket väl att skogen har stor betydelse för människors trivsel, lek, rekreation, promenader och allmänt hälsofrämjande. T.ex. en grön skärm mellan bostadsområden är ett mål i skötseln.”

Enligt tjänstemannen är målet med kommunens skogsskötsel friluftsliv, naturvård och rekreation. De vill bibehålla eller öka den biologiska mångfalden men också erbjuda ett rikt friluftsliv som samtidigt kan ge virke och ris för försäljning. När det gäller konflikter i samband med avverkning är det med intressegrupper, t.ex. naturskyddsföreningen, som konflikter uppstår mer än med närboende och allmänheten.

På frågan om kommunen går ut med information innan avverkning svarar de både ja och nej. Vid majoriteten av alla avverkningar gör de så, där det berör fler personer än bara några hushåll. Tjänstemannen är positiv till information och menar att det gör god nytta med tydlig och bra information och enligt FSC-certifieringen ska man ha samråd med intressegrupper inför större avverkningar. Informationen som kommunen går ut med inför en avverkning är brevlådeinformation eller samråd på plats där syfte och mål förklaras samt åtgärdens innehåll. Anledningen till informationen är okunskap eller bristande respekt för rutiner. Tjänstemannen svarar både ja och nej på frågan om information kan lösa eller minska konflikter. Tjänstemannen menar att information kan

”förbättrar förståelse inför åtgärder och förebygger problem. Men enskilda personers/organisationers intressen kvarstår. Alla är inte kompromissvilliga.”

Skogsproduktionsformerna i Jönköpings kommun är många olika. Enligt tjänstemannen gör de sällan hyggen och om de gör det så är det små. Mest gör kommunen slyröjningar, kanthuggningar och frihuggningar av större träd. Kommunen har även provat Lübeckavverkning. Tjänstemannen tror att man kan ändra allmänhetens ofta negativa inställning till kalhyggen med information till viss del men menar också att det inte är relevant med stora hyggen i tätortsnära lägen. På frågan om kommunen är beredda att ändra produktionsform till fördel för allmänheten svarar tjänstemannen att

”Det får politikerna avgöra då det i regel blir dyrare skötsel, samtidigt som vi tjänstemän ska lyssna på allmänheten enligt de styrdokument som våra politiker tagit fram.”

Tjänstemannen på Jönköpings kommun svarar så här på frågan om kommunen har något skydd för stadsnära skogar

”Ja, en stor andel av den tätortsnära naturen är naturreservat vars syfte är rekreation och naturvård. Vi har 9 st dikt an på stadskanten. De omfattar 3865 ha mer eller mindre tätortsnära mark. Övrig mark sköts med mycket höga krav.”

Jag ställde också ett par frågor om hur privata skogsägare agerar. Om de tar hänsyn till de som brukar skogen och om de har informerats om vilka värden stadsnära skogar har för boende i närområdet. Tjänstemannen svarar att de inte är så pålästa om hur privata skogsägare i tätortsnära lägen sköter skogen.

”Ibland klagar privatpersoner på hur det kan vara gjort på privat mark. Då det handlar om spänger, broar, sönderkörning är de privata lite sämre än kommunen.”

Ibland informeras privata ägare av kommunen men då handlar det mer om höga naturvärden när kommunen vill påverka en privat huggning.

Alla citat ovan är från (Tjänsteman på Jönköpings kommun, skriftligen, 2013-03-28).

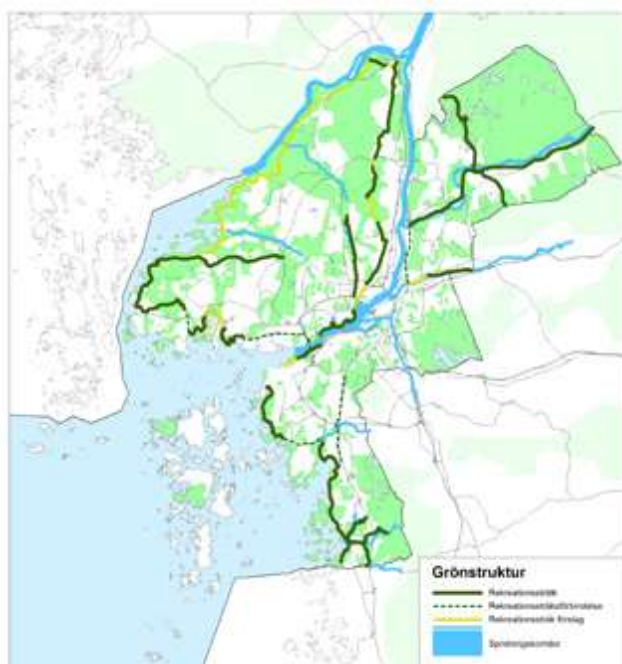
Stadsnära skogar

Enligt Göteborgs stads *Naturvårdsprogram* (2005) är bok och ek de naturligt skogsbildande träslagen i den södra lövskogsregionen som Göteborg tillhör. Den större delen av skogarna idag består dock av björk, tall, gran och asp. Mycket tall och gran planterades i slutet av 1800-talet och början av 1900-talet. Göteborgs stad vill satsa på ett varierat trädbestånd med mycket ek och andra naturliga lövträd i trakten där livsmiljöer för många och olika arter kan skapas. Den biologiska mångfalden är viktig (Göteborg, 2005). ”I storstadsområdena är konkurrensen om grönområdena stor. Att det finns många användare kräver också en bra planering för de olika områdena och förvaltningens del i arbetet med grönstruktur m.m. är viktig” (Naturvårdsprogrammet, 2005, s 7).

Göteborgs kommun vill bevara och utveckla den biologiska mångfalden men också bevara kulturvärden och synliggöra historiska lämningar. De vill också göra miljöer som gör att människor vill vistas och hitta på aktiviteter i naturen. Göteborgs kommun vill öka kunskapen om natur-, kultur- och friluftsvärden vilket i sin tur också kan öka intresset för att ta sig ut i naturen. Att vistas mer i naturen påverkar hälsan positivt.

Några mål som kommunen har med sitt arbete är att öka andelen äldre skog vilket har större biologisk mångfald än yngre skog. Kommunen vill också öka andelen lövträd och ädellövskog för att lövskogar är artrikare än barrskogar men också för att lövträden har en äldre historia i området. Den totala andelen ädellövskog är bara cirka 2 % i Göteborgsområdet. Genom att skapa ett större antal flerskiktade skogar skapar man också olika biotoper vilket ger förutsättningar för olika arter. Variationen mellan skiktade och flerskiktade bestånd ger möjlighet för bättre mångfald (Göteborg, 2005). ”Att ha hela skalan från öppen mark via olika åldrar av igenväxningsstadier till gammal skog ökar variationen och förutsättningarna för olika arter att etablera sig” (Göteborg, 2005, s 18).

”Många människor använder naturområdena för att de vill ha särskilda upplevelser av naturen. Större variation i naturområden ger – förutom högre naturvärden – även större kvalitet i de aktiviteter som utförs i dessa områden genom att själva upplevelsen ökar” (Göteborg, 2005, s 29). Genom att variera naturområdena med utsiktsplatser, tätare och glesare skogspartier med gläntor så skapas olika intryck. För att fler ska kunna använda naturområdena behöver de bli tillgängligare men också tryggare.

Karta från Göteborgs kommuns Översiktsplan, 2009. Den gröna strukturen i Göteborg
<http://goteborg.se/wps/wcm/connect/d1f790ad-263d-4a42-ad8f-8777f65a094c/Del1.pdf?MOD=AJPERES> [2013-05-09]

Kommunens kommentarer

Jag har skickat ut intervjufrågor via mail till Göteborgs kommun och fått svar av en tjänsteman som arbetar på park- och naturvårdsförvaltningen. Frågorna, som kan läsas i Bilaga 2, var öppna frågor vilket kan ge friare och mer flexibla svar som besvaras skriftligt.

Tjänsteman på Park och naturförvaltningen har svarat att kommunen äger en stor andel skog inom kommungränsen. Det finns två typer av stadsnära skogar i Göteborg, markreserv som kan exploateras i framtiden förvaltas av fastighetskontoret och naturområden, naturreservat och mark planlagd som natur eller allmänplats förvalts av Park- och naturförvaltningen. Totalt förvaltar kommunen 6000 ha naturmark varav 3000 ha är skyddad tätortsnära skog, naturreservat. Utöver det är också ca 1000 ha planlagd som allmän platsmark.

Park- och naturförvaltningen *”sköter våra skogar med utgångspunkt från naturvård och friluftsliv. Vi använder skogsbruksmetoder men har inga avkastningskrav.”*

Enligt tjänstemannen gallrar och röjer man i första hand och avverkar endast mindre föryngringsytor. Dessa avverkningar är oftast av granbestånd för att gynna ek eller andra lövträd. Kommunen brukar normalt inte informera inför avverkningar men det brukar inte heller vara några större konflikter menar tjänstemannen.

”Vi hade en svår skadegörelse av gran under flera år vilket blev uppmärksammat även nationellt i media. Det var ca 6000 granar i Delsjöområdet som ringbarkades. Vi var av säkerhetsskäl tvungna att ta ned ca 2300 av dessa. I samband med denna radikala åtgärd i vårt mest populära friluftsområde informerades brett om detta.”

Alla citat ovan är från (Tjänsteman på Göteborgs kommun, skriftligen, 2013-03-12).

Jämförelse mellan kommunerna i stort

Båda kommunerna är belägna vid stora vattenområden, har många naturområden, mycket skog. Både Jönköping och Göteborg har utpräglade stadsnära skogar som är viktiga för dem, åtminstone i deras naturvårdprogram. Generellt är kommunerna ganska lika när det gäller vilka mål de har angående stadsnära skogar och naturområden. Att ha en variation bland naturupplevelser, öka andelen lövträd och ädellövträd. Båda kommunerna tycker att den tätortsnära naturen är viktig och de vill värna den och göra den mer upplevelserik. Att bevara den biologiska mångfalden verkar vara väldigt viktig och kommunerna har liknande metoder för hur detta ska ske, liksom liknande mål.

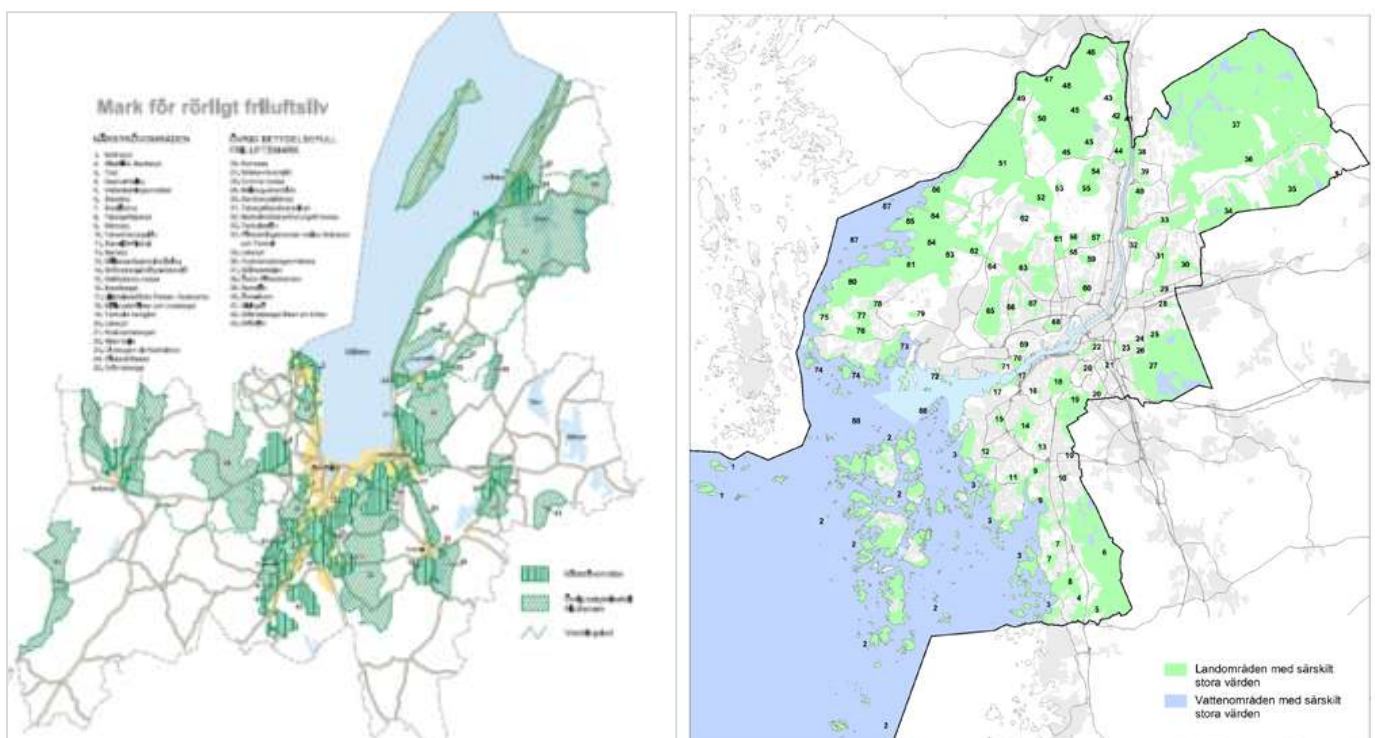
Göteborgs kommun förvaltar ca 6000 hektar naturmark och ca 3000 hektar är skyddad tätortsnära skog. Jönköpings kommun förvaltar ca 5000 ha skog utanför detaljplanerade områden och ca 1000 ha är inom detaljplanerade områden. I förhållande till antal invånare har de ungefär lika mycket tätortsnära skog tillgänglig. Båda kommunerna sköter sina skogar med utgångspunkt i friluftsliv, naturvård och rekreation utan krav på avkastning och virke. Men vid skötsel av skogen utvinns ändå virke och ris som går till försäljning.

När det gäller konflikter i samband med avverkning är det mer med intressegrupper som Naturskyddsföreningen i Jönköping. I Göteborg brukar det enligt den tillfrågade tjänstemannen inte vara så stora konflikter. I Göteborg brukar man inte informera inför avverkningar medan i Jönköping beror det på hur många personer som påverkas om man går

ut med information eller ej. Tjänstemannen i Jönköping var ändå positiv till information och menar att god och tydlig information gör nytta genom att skapa förståelse och förebygga problem.

Ingen av de tillfrågade personerna på vare sig Jönköpings eller Göteborgs kommun tycker att det är relevant med kalhyggen i de stadsnära skogarna. Båda kommunerna har också naturreservat i och nära staden vilka fungerar som naturvårdsområden och rekreationsområden som främjar hälsan.

På kartorna nedanför kan man se att både Jönköping och Göteborg har ganska mycket natur i och nära staden.

Karta från Jönköping kommuns Översiktsplan, 2002.

<http://www.jonkoping.se/download/18.2c1c6681136cf228417140b/1335272909144/%C3%96P2002-del1+Planeringsunderlag.pdf> [2013-05-09]

Karta från Göteborgs kommuns Översiktsplan, 2009.

<http://goteborg.se/wps/wcm/connect/7465bee4-73c0-45a6-962f-84137e6f67b1/Del2.pdf?MOD=AJPERES> [2013-05-09]

Annorlunda föryngringsytor nära städer

Så hur kan man då göra föryngringsytorna annorlunda nära städer. Att de stadsnära skogarna är viktiga och bra för allmänheten framgår tydligt vilket forskning från Grahn & Stigsdotter, Annerstedt, Schipperijin, Kaplan & Kaplan m fl. visar. Men eftersom städerna växer och förtätas för att göra hållbara städer tas ibland grönområden och stadsnära skogar i anspråk. Både Konijnendijk m fl. (2005) och Åkerlund (Boverket, 2007) menar att kvaliteten i de gröna områdena och stadsnära skogarna är viktig. ”Trycket att bygga i den tätortsnära naturen är ofta stort. Grönskan konkurrerar bland annat med ortens behov av bostäder och vägar. Men den tätortsnära naturen är viktig – för människor, djur och växter” (Naturvårdsverkets hemsida, [online], 2013-04-13).

Hur kan man göra den stadsnära skogen kvalitativ och kan man förena föryngringsytor med rekreation? ”Stora förändringar, som en föryngringsavverkning, är negativt ur upplevelsesynpunkt. Mot den bakgrunden kan man säga att det produktionsinriktade skogsbruket med fokus på barrträdsproduktion och korta omloppstider, inte skapar skogar som tillfredsställer människors rekreationsintressen.” (Skogsstyrelsen, 2008, s 8) Att då avverka mycket skog är inte ett alternativ för att ur upplevelsesynpunkt göra skogen kvalitativ. I Annerstedts undersökning blev resultatet att lövskogar kan ha större betydelse än barrskogar vid återhämtning från stress. Det visade sig också att närheten till naturen har större betydelse för kvinnor och hur länge man vistas i naturen har större betydelse för män (Annerstedt, 2011). Schipperijin m fl. (2012) har i sin studie kommit fram till att för fysisk aktivitet har storleken på grönområdet stor betydelse men även funktionerna i grönområdet.

Både Oleskog m fl. (2008) och Grahn & Stigsdotter menar att avståndet till den stadsnära skogen har stor betydelse. Bor man nära besöker man naturen oftare och har också en positiv påverkan på stress. Men det är inte bara avståndet som har betydelse för om skogen är välbesökt. Människorna ska trivas och det ska enligt Oleskog m fl. inte finnas spår av avverkning eller ris. Dessutom ska det finnas tillgång till stora gamla träd med öppna glesa bestånd med hög artrikedom i fältskiktet (Skogsstyrelsen, 2008). För att barnen ska trivas i skogen behöver den vara variationsrik och trygg men ändå spännande. Det är också viktigt att skogen är tillgänglig och i närheten av bostaden eller skolan, upp till 300 meter är ett lagom avstånd. Det ska inte heller finnas barriärer i form av vägar eller stängsel (Naturskyddsföreningen, 2011).

Konijnendijk menar att en ny typ av skog har vuxit fram med nya strukturer som skiljer sig från den klassiska skogsproduktionen där virkesproduktion är målet. De sociala och upplevelsemässiga värdena är viktiga men också kommunikationen samt informationen mellan ägare och allmänhet (Konijnendijk, 2001). Även Rydberg menar att intresset för skogens andra värden och funktioner har ökat men begreppet sociala värden är väldigt brett. Det kan innebära både naturupplevelse, rekreation, estetik, kulturell förankring, folkhälsa och arbetstillfälle etc. (Skogsstyrelsen, 2001). Ulrika Westling (2013) menar att anledningen till att det uppstår konflikter är olika syn och förståelse för sociala värden, vem markägaren är och om den är intresserad av att lyssna, kommunicera och kompromissa. Westling menar att det är svårt att enas kring vilka värden eller argument de sociala värdena har. ”Nästan all skötsel av skog innebär en konflikt mellan olika intressen” (Naturskyddsföreningen, 2010, s 16).

Enligt Konijnendijk (2001) kan konflikter uppstå när skogen ska förvaltas och skötas på ett visst sätt. Då uppstår konflikten ofta mellan allmänheten och skogsskötaren för att de vill sköta skogen på olika sätt. Då allmänheten ofta vill att skogen ska vara orörd och naturlig vill

skogsskötaren ofta å andra sidan att skogen ska utvecklas på bästa möjliga sätt för virkesproduktion. Den stadsnära skogen är också en plats där många olika aktiviteter kan utföras och där många olika människor vistas vilket leder till en större risk för konflikter då många människor samlas på en och samma plats men har olika mål med besöket. Så för att veta vilka sociala värden som folk efterfrågar i sina stadsnära skogar behövs en kommunikation mellan den som sköter skogen och allmänheten som besöker skogen. Genom kommunikation kan man få fram information som ger svar på vad människorna som vistas i skogen vill ha för värden och utefter det anpassa skötseln. Genom kommunikationen kan man också nå ut med information om hur skogsbruket fungerar och med ökad förståelse också minska risken för konflikter.

En annan aspekt av de sociala värdena är att ha en variation i skogen för att uppnå så många sociala värden som möjligt enligt Rydberg (2001). Men för att uppnå en variation måste en stor del av skogen skötas aktivt och kontinuerligt förnygras så att åldersfördelningen är jämn. Skogen ska också vara beständig och skötselåtgärderna ska vara få, estetisk hänsyn ska tas och de ska vara skonsamma. Dessutom uppskattas skogen mer ju äldre träden blir (Skogsstyrelsen, 2001). Berg (Naturskyddsföreningen, 2010) anser att hyggesfritt skogsbruk kan vara ett alternativ i de stadsnära skogarna istället för trakthyggesbruket som är det vanligaste i Sverige idag. Och enligt Oleskog m fl. (2008) finns det några studier som undersöker de ekonomiska aspekterna av det hyggesfria skogsbruket. Där har man dock bara studerat ett fåtal infallsvinklar och kommer fram till att avverkningskostnaderna blir högre och förnygringskostnaderna lägre om man jämför med trakthyggesbruket. Men det finns studier som visar att det finns positiva samband mellan virkesförråd och selektiv avverkning (Skogsstyrelsen, 2008). Blädningsbruk eller hyggesfritt skogsbruk är det enda skogsskötselsystem utan kalhyggen. Avverkningen i dessa skogar sker med enstaka träd och lämnar bara luckor efter dessa. Det hyggesfria skogsbruket är dynamiskt med naturlig förnygring och inväxning av små träd, det är flerskiktat och det är främst större träd som avverkas (Skogsstyrelsen, 2008).

Men enligt Oleskog m fl. (2008) och Rydberg (2001) kan skogsvårdslagen vara svår att tyda när det gäller var och hur man kan använda sig av kontinuitetsskogsbruk. De anser också den hyggesfria metoden kan vara lämplig i tätortsnära skogar där det finns sociala värden och kombinerade mål. Men hur ska man tolka skogsvårdslagen? Å ena sidan säger lagen att man kan ta produktiv skogsmark i anspråk för andra ändamål än virkesproduktion. Men kanske syftar det främst till exploatering? Å andra sidan säger lagen att man ska anlägga ny skog på skogsmark som är produktiv om "... markens virkesproducerande förmåga efter avverkning eller på grund av skada på skogen inte tas till vara på ett godtagbart sätt", "om marken ligger outnyttjad" eller "om skogens tillstånd är uppenbart otillfredsställande" (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2008:662 § 5). Och man ska också enligt lagen "Vid anläggning av ny skog ska de förnygringsåtgärder vidtas som kan behövas för att trygga återväxten av en skog av tillfredsställande täthet och beskaffenhet i övrigt." (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2010:930 § 6) Som ägare till produktiv skogsmark är man ansvarig för anläggning och vård av ny skog. Den avverkning man gör ska vara ändamålsenlig och främja skogens utveckling eller att vara till grund för ny skog.

Enligt 30 § ska man också ta hänsyn till naturvärden och kulturmiljövärden vilket regeringen bestämmer vilka föreskrifter som ska finnas. De kan bland annat vara om vilken hänsyn som ska tas till naturvårdens och kulturmiljövårdens intressen vid skötseln av skog. På Skogsstyrelsens hemsida nämns att vid hänsyn till natur- och kulturmiljövård ska man inte avverka för stora hyggen och att man ska lämna kvar ett antal äldre träd på hygget. Det står

också att ”Samhällets krav på hänsyn får inte vara så omfattande att pågående markanvändning avsevärt försvåras” (Skogsstyrelsen hemsida, [online], 2013-04-21) Så hur man egentligen får och ska agera när det gäller hyggesfritt skogsbruk och hänsyn till natur- och kulturmiljövård är lite tvetydigt. Men något som är uppenbart är att Skogsvårdslagen och Skogsstyrelsen är inriktade på virkesproduktion och trakthyggesbruk. Men kanske börjar det vända lite då det enligt Skogsstyrelsens *Årsredovisning* (2012) finns ett ökat intresse bland skogsägarna för hyggesfritt skogsbruk.

Både Jönköpings och Göteborgs kommun verkar satsa ganska mycket på att ha en variation bland naturupplevelser och de vill öka andelen lövträd och ädellövträd. Båda kommunerna tycker att den tätortsnära naturen är viktig och de vill värna den och göra den mer upplevelserik. Kommunerna sköter också sina skogar med utgångspunkt i friluftsliv, naturvård och rekreation utan krav på avkastning och virke.

Med information, kommunikation, lövskogar, kvalitet, korta avstånd, rätt skötsel, inga stora avverkningar och hänsyn till sociala värden och rekreation kan man göra bra stadsnära skogar. Vill man ändå göra föryngringsytor bör de vara små för att ta hänsyn till sociala värden, rekreation och att människor reagerar negativt på stora föryngringsytor. Det hyggesfria alternativet verkar vara det bästa för att tillmötesgå samhällets och forskningens resultat och önskemål i tätortsnära lägen.

Bild från Utsikten i Huskvarna där det är blandad vegetation med både löv och inslag av barrträd. Här är skogen flerskiktad och den är tillgänglig med asfalterad gångväg. Foto: Emma Gunnarsson, 2013-04-27

Kommentarer från myndigheterna

För att få veta vad myndigheterna har för syn på stadsnära skogar har jag också mailat intervjufrågor till olika myndigheter. Frågorna, som kan läsas i bilaga 2, är öppna frågor vilket kan ge friare och mer flexibla svar som besvaras skriftligt. De myndigheter som har svarat är Naturvårdsverket, Naturskyddsföreningen, Skogsstyrelsen och Länsstyrelsen i Jönköping. Från Boverket och Folkhälsoinstitutet har jag inte fått något svar. Miljödepartementet och Landsbygdsdepartementet hade inte tid eller hänvisar till Skogsstyrelsen.

Jag började intervjufrågorna med en privat fråga om vad stadsnära skogar har för betydelse för tjänstemännen själva och om de vistas i skogen. Alla tjänstemännen svarade att stadsnära skogar har stor betydelse och att de vistas i skogen så ofta de kan.

”De stadsnära skogarna är väldigt viktiga för mig och jag vistas i stadsnära skogar så ofta jag har tid och tillfälle.”

(Tjänsteman på Skogsstyrelsen, skriftligen, 2013-02-25)

Stadsnära skogars betydelse för allmänheten

De olika tjänstemännen på myndigheterna var också överens om att stadsnära skogar har väldigt stor betydelse för allmänheten och inte bara ur upplevelseperspektiv utan också ur ett hälsoperspektiv. Även olika grupper som t.ex. barn, unga, vuxna, hundägare osv. har olika behov och söker olika funktioner i skogen. När det gäller konflikter i samband med avverkningar av stadsnära skogar och hur man kan lösa dem eller minska dem svarar alla tjänstemännen att det är viktigt med information. Tjänstemannen på Länsstyrelsen i Jönköping tyckte att det var viktigt att informera om varför man skulle avverka. Det var också viktigt att ta hänsyn till friluftslivet.

Tjänstemannen på Naturvårdsverket menar att

”Dels bör man självklart ha ett kalhyggesfritt skogsbruk i tätortsnära lägen, dels bör man informera så mycket som möjligt för att minimera missförstånd – förklara varför man gör åtgärderna, och i vilken omfattning man ska avverka m.m. Och, som sagt, hänsynen måste vara stor i dessa lägen.”

(Tjänsteman på Naturvårdsverket, skriftligen, 2013-03-12)

Enligt tjänstemannen på Skogsstyrelsen så är det

”... när skogen försvinner i samband med slutavverkning som de stora konflikterna uppkommer. Dessa konflikter kan minskas om man via alternativa skogsskötselformer såsom olika hyggesfria metoder försöker undvika kallläggning av marken. Hyggesupptagningens storlek utformning och genomförande har också stor betydelse för hur åtgärden uppfattas. Dialog, samråd och information kan även medverka till att lindra konflikter.”

(Tjänsteman på Skogsstyrelsen, skriftligen, 2013-02-25)

Information

Jag ställde också frågan om information inför avverkning kan bidra med mindre konflikter. Tjänstemännen menar att det inte räcker med enbart information. Att föra en konversation, att människor känner att de har tid att framföra sina åsikter och omfattningen av avverkningen är

andra viktiga bitar för att minska konflikter. Information som är viktig att nå ut med inför en avverkning är när, var och varför den ska ske. Hur och var man kan lämna synpunkter men också se till att stigar är framkomliga osv.

”När, var, varför, hur avverkningen ska genomföras. Vart man kan lämna synpunkter på hänsyn som bör tas. Rent konkret när avverkningen görs bör man se till att stigar är framkomliga och inte täckta av avverkningsrester.”

(Tjänsteman på Länsstyrelsen i Jönköping, skriftligen, 2013-03-01)

”Informationen måste tydliggöra vad som är målet, syftet med avverkningen och att man gör/är beredd att göra hänsyn och anpassningar. Men vid en slutavverkning så räcker det vanligen inte med information utan då krävs ofta en dialog vilket kräver en inbjudan till samråd och dialog.”

(Tjänsteman på Skogsstyrelsen, skriftligen, 2013-02-25)

I intervjuerna framkom det också att för att gynna allmänheten och minska konflikter så är ett hyggesfritt skogsbruk med bättre skötsel ett bra alternativ. Hyggesfritt skogsbruk kanske inte är lika bra ur produktionssynpunkt men det gynnar biologisk mångfald och allmänheten menar tjänstemannen på Länsstyrelsen i Jönköping. Enligt tjänstemannen på Naturskyddsföreningen har hyggesfria skogsbruk ofta en ekonomisk inriktning som huvudmål vilket kanske inte lämpar sig bäst för en skog med sociala värden.

”Naturskyddsföreningen förespråkar en form av "rekreationsinriktad skötsel" i skog där människor vistas, vilket innebär att man främjar sociala, biologiska och kulturella värden i första hand. Ekonomiska värden kommer i andra hand, men kan såklart finnas om man tar ut virke.”

(Tjänsteman på Naturskyddsföreningen, skriftligen, 2013-03-12)

Tjänstemannen på Skogsstyrelsen menar att skogsägarna har frihet under ansvar gällande skogsbruket och de kan göra vad de vill bara de följer skogsvårdslagen.

”För Skogsstyrelsen innebär det att vi främst genom olika former av kunskapsförmedling försöker få skogsägare att, utifrån sina egna målsättningar, sköta sin skog på ett varierat sätt utifrån de värden som finns. Utifrån ett samhällsperspektiv är det naturligtvis av intresse att de stadsnära skogarna sköts utifrån allmänhetens behov av skogsutveckling, men det är skogsägaren som ytterst har ansvaret för skogens brukande.”

(Tjänsteman på Skogsstyrelsen, skriftligen, 2013-02-25)

Rekreativt skogsbruk

När det gäller skogar som är anpassade för rekreation kan man använda olika former av skogsbruk som inte har slutavverkning som mål utan är anpassade kontinuitetsskogsbruk. På detta sätt kan man minska konflikter.

”Skogsstyrelsen ser att ett rekreativt skogsbruk rymmer olika former av alternativa brukningsmetoder där man undviker kallläggningsfasen och att det kan bidra till att minska förekomsten av konflikter men framför allt bidra till värdefulla rekreativt skogsbruk.”

(Tjänsteman på Skogsstyrelsen, skriftligen, 2013-02-25)

”Skogsstyrelsen håller just på med ett dialogprojekt tillsammans med skogssektorn rörande skogens rekreations- och friluftsvärden. I denna dialog tar man fram en rad målbilder hur man ska utveckla de sociala värdena i bruket av skogarna. I dessa målbilder pekar man just ut skogar som är stadsnära som extra viktiga och förslår en ökad rekreativsinriktad/anpassad skötsel av dessa områden kombinerad med olika former av samrådsförfaranden.”

(Tjänstemannan på Skogsstyrelsen, skriftligen, 2013-02-25)

Min sista fråga handlar om vad man kan göra för att de sociala värdena ska få samma betydelse som virkesproduktion och biologisk mångfald. Virkesproduktion och biologisk mångfald är de två viktigaste och styrande faktorerna i skogsbruket. De sociala värdena har på senare år också uppmärksammats men har inte alls samma betydelse utan det ekonomiska styr. Tjänstemannen på Skogsstyrelsen menar att uppmärksamheten kring de sociala värdena har varierat över tiden och så även intresset. Inte heller har de sociala värdena samma tyngd som produktionen och den biologiska mångfalden. Detta beror på att man inte kan mäta de sociala värdena i siffror.

”Vad som krävs för att de sociala värdena ska få samma tyngd som virkesproduktion och biologisk mångfald är ytterst en politisk fråga. Skogspolitiken måste uttrycka att dessa värden ska ha samma betydelse. Och det är väl det som en skogspolitisk debatt kan leda fram till – en debatt som t.ex. föränsleds/initieras av massmedial uppmärksamhet såsom Zarembas artikelserie.”

(Tjänstemannan på Skogsstyrelsen, skriftligen, 2013-02-25)

Tjänstemannen på Länsstyrelsen i Jönköping menar att man visst kan mäta de sociala värdena i siffror då de har ett ekonomiskt värde ur ett samhällsperspektiv.

”Sociala värden går ofta hand i hand med värden för biologisk mångfald så gynnar man det sistnämnda så gynnas även det första. Man måste inse att sociala värden också har ett ekonomiskt värde ur ett samhällsperspektiv, t ex friluftsliv för folkhälsan.”

(Tjänstemannen på Länsstyrelsen i Jönköping, skriftligen, 2013-03-01)

Tjänstemannen på Naturvårdsverket anser att man bör utveckla skogsbruksformerna och öka acceptansen för kontinuitetsskogsbruk bland utförare och skogsägare. Ett skogsbruk som skadar marken mindre och att man kan fortsätta uppleva skogen istället för det traditionella hyggesbruket. Enligt tjänstemannen på Naturskyddsföreningen är detta en fråga som kräver ett långt svar men har i alla fall svarat så här.

”... kortfattat kan man säga att vi behöver en ny lagstiftning, förtydliga ansvar och roller, utveckla rådgivning och uppföljning, kartlägga var skogens sociala värden finns, skapa en fysisk planering som tar hänsyn till skog med sociala värden mm.”

(Tjänstemannan på Naturskyddsföreningen, skriftligen, 2013-03-12)

Kommentarer från studenter från SLU

För att få en annan synvinkel på skogsbrukets påverkan och hur man kan uppleva stadsnära skogar skickade jag ut frågor till nuvarande eller tidigare studenter vid utbildningarna Landskapsarkitekt eller Landskapsingenjör på SLU i Alnarp. Jag har skickat frågor via mail till tio studenter varav sex stycken har svarat. Urvalet var riktat till sådana som är flitiga besökare i naturen. Frågorna, som kan läsas i Bilaga 2, var öppna frågor är öppna frågor vilket kan ge friare och mer flexibla svar som besvaras skriftligt.

Första frågan handlar om hur ofta som man besöker naturen. En person är ute i naturen dagligen, tre av dem minst tre gånger i veckan och två en gång i veckan. Årstiden är en faktor som påverkar hur ofta man besöker naturen, på vintern mer sällan och sommartid oftare. Hur man bor påverkar också hur ofta man besöker naturen. Då de som bor nära naturen besöker oftare och de som bor längre ifrån besöker naturen mer sällan. På frågan om vad man tycker om avverkning av skog fick jag lite olika svar men alla var överens om att det måste finnas och att det är bra att det finns en skogsindustri. Att snygga till bättre efteråt och att skogen ska utnyttjas på ett hållbart sätt är två olika åsikter.

”Dock är jag lite tveksam till att man i så stor utsträckning använder ett trädslag, i många fall gran och tall. Hade varit ett trevligare landskap som var blandat med löv- och barrskog. Tycker att man borde tänka på de estetiska värdena, precis som man har försökt att göra i Västerskog genom att kombinera ekonomisk lönsamhet och intressant uttryck.”

(Student 6, skriftligen, 2013-03-21)

Studenterna tycker också att kalhyggen är okej i mindre skala. För stora områden med kalhyggen anser de vara negativt. En av studenternas svar skiljer sig från de andra och säger så här om kalhyggen.

”Inte snyggt och inte biologiskt, ekonomiskt och klimatmässigt riktigt.”

(Student 5, skriftligen, 2013-03-12)

4 av 6 studenter har varit med om att en skog de vistats i mycket har avverkats. På frågorna om information om avverkning och information om hur skogsbruk fungerar anser 66 % av studenterna att det ger ökad förståelse med information inför avverkning. Samtliga anser att information om hur skogsbruk fungerar kan öka förståelse och påverka åsikten om skogsbruk.

”Problemet idag är att många stadsbor inte förstår vad skogsbruk och avverkning innebär och tror att "deras" skog ska stå orörd och statisk i all evighet. De tror att all avverkning av skog är något dåligt som skadar naturen.”

(Student 5, skriftligen, 2013-03-12)

Jag ställde också frågor om hyggesfria skogsbruk nära städer och om man varit med om att en stadsnära skog har blivit avverkad på ett dåligt sätt. 66 % tyckte att hyggesfria skogsbruk i stadsnära skogar var en bra ide och de resterande 34 % hade ingen åsikt eller tyckte att det skulle vara lika på landet som i staden för att det skulle vara problematiskt. Hälften av studenterna hade varit med om att en stadsnära skog hade avverkats på ett dåligt sätt och den andra hälften inte. Studenterna var också bra informerade om allemansrätten annars kan man göra som Student 3 föreslår.

”Om jag är osäker på något är det sällan långt till information tack vare dagens informationsteknologi.”

(Student 3, skriftligen, 2013-03-09)

Ett annat citat om allemansrätten är det här.

”Att det är något vi måste försöka bevara och gärna sprida utanför vårt eget lands gränser. Att människor i städer har möjlighet att röra sig i mer friväxande natur tror jag gör oss alla gott i längden. Självklar ska enskilda skogsägare få ersättning av eventuella skador på mark då detta är något som vi som Samhälle och Land tillhandahåller våra medborgare och ska i minsta möjliga mån drabba den enskilda individen. Kanske man kan på något vis uppmuntra skogsägare att få människor att besöka deras skog?”

(Student 2, skriftligen, 2013-03-08)

Sammanfattning av intervjuerna

Både de tillfrågade tjänstemännen på myndigheterna och studenterna är flitiga besökare i naturen och i stadsnära skogar. De olika tjänstemännen på myndigheterna var överens om att stadsnära skogar har väldigt stor betydelse för allmänheten och inte bara ur upplevelseperspektiv utan också ur ett hälsoperspektiv. Det som påverkade hur ofta studenterna besökte naturen berodde på hur man bor men också på årstiden. De som bor nära naturen besöker oftare och de som bor längre ifrån besöker naturen mer sällan.

Enligt studenterna är det bra att det finns en skogsindustri men efter avverkningar kan man snygga till bättre efteråt och skogen ska utnyttjas på ett hållbart sätt. Genom att tänka estetiskt och blanda både löv- och barrskog i samma skog skulle det kunna bli trevligare landskap.

Enligt alla tjänstemännen är det viktigt med information för att lösa eller minska konflikter i samband med avverkningar av stadsnära skogar. Att föra en konversation, att människor känner att de har tid att framföra sina åsikter och omfattningen av avverkningen är andra viktiga bitar för att minska konflikter. Information som är viktig att nå ut med inför en avverkning är när, var och varför den ska ske. Hur och var man kan lämna synpunkter men också se till att stigar är framkomliga osv. Enligt 66 % av studenterna skulle information inför en avverkning och om hur skogsbruk fungerar ge ökad förståelse. Samtliga studenter anser också att information om hur skogsbruk fungerar kan öka förståelse och påverka åsikten om skogsbruk. Hälften av studenterna hade varit med om att en stadsnära skog hade avverkats på ett dåligt sätt och den andra hälften inte.

Studenterna tycker också att kalhyggen är okej i mindre skala. För stora områden med kalhyggen anser de vara negativt. Och enligt tjänstemannen på Skogstyrelsen är det när skogen försvinner i samband med slutavverkning som de stora konflikterna uppkommer. Genom andra skötselformer som till exempel hyggesfria metoder kan konflikterna minska. Och 66 % av studenterna tyckte att hyggesfria skogsbruk i stadsnära skogar var en bra ide. Hyggesfria områden är enligt tjänstemannen på Länsstyrelsen i Jönköping en bra lösning. Enligt tjänstemannen på Naturvårdsverket är det självklart att ha ett kalhyggesfritt skogsbruk i tätortsnära lägen. Men tjänstemannen på Skogstyrelsen menar också att varje skogsägare har ett eget ansvar och att det kan vara svårt att påverka det.

Virkesproduktion och biologisk mångfald är de två viktigaste och styrande faktorerna i skogsbruket. För att kunna använda hyggesfria skogsbruksmetoder i större utsträckning vilket är till förmån för sociala värden och rekreationsinriktade skogar måste de sociala värdena stärkas. De sociala värdena har på senare år också uppmärksamats men har inte alls samma

betydelse utan det ekonomiska styr. Detta beror på att man inte kan mäta de sociala värdena i siffror enligt tjänstemannen på Skogsstyrelsen. Att hitta ett bra sätt att mäta de sociala värdena ekonomiskt kan vara nödvändigt för att få samma betydelse som de ekonomiska och biologiska värdena. Men det är också en politisk fråga. Tjänstemannen på Länsstyrelsen i Jönköping menar att man visst kan mäta de sociala värdena i siffror då de har ett ekonomiskt värde ur ett samhällsperspektiv. Så tjänstemännen är lite oense om de sociala värdena faktiskt kan mätas eller inte. Tjänstemannen på Naturskyddsföreningen menar att lagstiftningen behöver förnyas och tjänstemannen på Naturvårdsverket anser att skogsbruksmetoderna bör utvecklas och att acceptansen för kontinuitetsskogsbruk borde öka.

Diskussion och reflektion

Efter att ha läst dokument om sociala värden, skogsbruksmetoder, stadsnära skogar, naturvårdsprogram, forskningsrapporter och mycket annat har jag hittat mycket intressant information. Ibland är myndigheterna överrens och ibland har de olika åsikter. Detta är naturligt anser jag då de värnar för och jobbar med olika saker men ibland ändå kan ha liknande mål. Myndigheterna kan också samarbeta i vissa frågor vilket också kan vara en orsak till liknande åsikter. Genom intervjuerna fick jag fram ganska lika svar från de myndigheter som svarade. De hade liknande teorier om hur man ska informera, vilken information som är nödvändig för att minska konflikter och öka förståelsen bland allmänheten och att den stadsnära skogen är viktig.

Men hur ser det ut i Sverige idag? Då allt fler väljer att bosätta sig i städer och att städerna växer är ett faktum. Då den urbana miljön ibland kan vara stressande och påfrestande behöver människan platser där man kan koppla av och koppla bort. Grahn och Stigsdotter (2009) menar att stressrelaterade sjukdomar har ökat och blivit ett stort problem i världen. Genom forskning kan man påvisa att vistelse i naturen har en positiv effekt vid till exempel mental trötthet, stress, sjukdom osv. Vistelse i naturen har positiva effekter även om man inte är stressad, då exempelvis koncentrationsförmågan ökar och blodtrycket sänks osv. Att människor kan få möjlighet att vistas i en miljö som verkar gott på alla sätt är något som borde vara allas rätt. Trots alla fördelar med skogen så minskar tillgången på grönområden nära tätorter när nya bostadsområden ska byggas och Naturskyddsföreningen (2011) anser att barnperspektivet har glömts bort i den fysiska planeringen. Även definitionen på vad en stadsnära skog är går isär. Alla myndigheter och dokument hade en liknande men ändå egen teori. Så hur man ska veta exakt vad en stadsnära skog är blir svårt då inte ens myndigheterna har enats om en definition.

Mitt mål med detta examensarbete var att undersöka de stadsnära skogarnas betydelse för allmänheten, i staden och i skogens närområden. Att ta reda på hur människor påverkas och reagerar på förändringar i skogen, och om informationsutbyte kan ha någon påverkan och betydelse vid kommande förändringar. Jag ville också undersöka utbytet av information mellan ägare och allmänhet och se om det finns några skillnader i informationsutbyte beroende på om ägaren är kommunal, statlig eller privat. Dessutom skulle jag ta reda på olika produktionsformer, deras möjligheter och om man kan utforma föryngringsytor på ett annorlunda sätt. För att ta reda på om jag har nått mitt mål svarar jag här på mina frågeställningar.

Vad har stadsnära skogar för betydelse för allmänheten?

Att de stadsnära skogarna har stor betydelse för allmänheten det talar både forskning och myndigheterna för. De olika tjänstemännen på myndigheterna var överrens om att stadsnära skogar har väldigt stor betydelse för allmänheten och inte bara ur upplevelseperspektiv utan också ur ett hälsoperspektiv. Även olika grupper som t.ex. barn, unga, vuxna, hundägare osv. har olika behov och söker olika funktioner i skogen. Naturvårdsverket (2006) refererar till många olika forskare om hur naturen kan ge bättre motorik och koncentrationsförmåga hos barn, ge lägre blodtryck och minska stress, återhämta sig fortare från sjukdom och minska oro. Forskning från Kaplan & Kaplan (1998) visar att det är i naturen som hjärnan kan koppla av från all stress och påfrestning som uppkommer i den urbana miljön. Grahn och Stigsdotter (2003) visar att vistelse i grönområden är den viktigaste anledningen som påverkar stressnivåerna i positiv riktning. Avståndet till grönområdet har betydelse för hur ofta man

besöker det. Grahn & Stigsdotter (2009) har också gjort en undersökning som visar att det finns ett positivt samband mellan hur ofta och hur länge människor vistas i naturen och att hjärnan återhämtar sig från stress eller mental trötthet. Annerstedt (2011) har gjort en undersökning där resultatet blev att lövskogar kan ha större betydelse än barrskogar vid återhämtning från stress. Att naturen och stadsnära skogar är viktiga för allmänheten är det inget tvivel om men hur de ska skötas och utformas är en annan fråga. Och visst borde det finnas ett samband mellan hur skogen sköts och betydelsen för allmänheten. En väl skött skog med variation och många olika värden borde ha högre betydelse än en dåligt skött skog utan variation. Men olika människor gillar olika saker och olika sorters naturupplevelser. Då man har olika mål med naturvistelsen har man också olika krav på skötsel och värden.

Hur påverkas allmänheten av förändringar i stadsnära skogar?

Stora förändringar som slutavverkningar är enligt Skogsstyrelsen negativt ur upplevelsesynpunkt. Ändå är det just det de förespråkar genom trakthyggesbruket. Man kan välja att göra större eller mindre föryngringsytor men där spelar väl även ekonomin en stor roll i vilket val man gör. Och vad som anses vara en större eller mindre föryngringsyta kan det finnas delade meningar om. För skogsvårdaren kan 20 hektar vara en mindre föryngringsyta medan för privatpersoner som nyttjar skogen är den stor. Kanske beror det på om man själv äger skog, kanske beror det på om man har känslomässiga band till skogen eller om man brukar vistas där osv.

De tillfrågade studenterna tyckte att stora kalhyggen var negativt. Men de tyckte också att kalhyggesfasen var en naturlig del i dagens skogsbruk. När förändringar som slutavverkningar sker ska det göras snyggt och man ska inte förstöra stigar osv. enligt studenterna. Ägaren till en skog har rätt att bruka och sköta skogen som den vill bara man följer skogsvårdslagen. När det gäller privata skogsägare är det ganska självklart men när det gäller kommuner så borde de kanske sköta skogen på det sätt som gynnar kommuninvånarna bäst. Förändringar i skogen är ofta det som leder till konflikter som till exempel skötsel, gallring nedtagning av träd eller avverkningar. Förändringen i sig påverkar både de som bor nära skogen och de som brukar vistas där. De som bor nära områden som förändras får en annan vy och de som brukar vistas i skogen kanske inte visats där i samma utsträckning som innan. Det som förut var en gammal skog med vissa värden har förändrats till i bästa fall, enligt mig, en föryngringsyta med fröträd annars utan och snart en ny plantering. Om man planterar gran är det efter några år svårt att vistas där då granarna planteras väldigt tätt och det är först efter gallring som det är möjligt att vistas där. Men att det skulle vara rekreativt vet jag inte kanske är det först efter andra gallringen när skogen har lite större träd och mer utrymme att vistas på som den blir rekreativ.

Men varför reagerar människor så starkt och ofta negativt när det gäller både avverkningar och nedtagning av enstaka träd? Konijnendijk (2001) menar att skogen kan och har betraktats som det vilda i modern tid av människor som lider av mental trötthet från stress och för mycket information i stadsmiljön. Människor i städer har ofta tappat kunskapen om den naturliga processen som skogen följer. Som en konsekvens har samhället och människor mindre förståelse för avverkning, nedtagning av träd och ifrågasätter skogsägare och skogsvårdares arbete och kunskaper. Detta kan vara en förklaring till varför människor idag reagerar så starkt när skog och träd ska tas ner. En annan orsak till reaktioner är att folk tycker om en skog ju äldre den är. En gammal skog är redo att avverkas och därför kanske folk reagerar mer när den tas ner för att de gillar den skogen bättre än en yngre skog (Naturskyddsföreningen, 2010).

Enligt Westling (2013) verkar vem som är ägare till skogen ha stor betydelse för hur den sköts och avverkas. När det gäller stora skogsägare som till exempel Sveaskog är det ekonomin som väger tyngst och därför är det svårt att ta hänsyn till andra argument och mål, som miljö eller sociala värden. När det är kommunen som äger skogen verkar det vara lättare att påverka då båda avverkningarna avbröts vid protester i Westlings undersökning. Så om alla kommuner börjar ta mer hänsyn till sociala värden, inte gör stora slutavverkningar eller byter produktionsform till en hyggesfri metod så kanske allmänheten blir nöjdare. Kanske borde folk också nöja sig med att kommunerna tar mer hänsyn då de är lättare att påverka. Då kan de privata skogsägarna få sköta skogen som de vill men i stadsnära lägen ändå ta lite hänsyn till att avverkningen sker snyggt, utan sönderkörningar, att hänsyn tas till friluftsliv och att stigar görs inordning efteråt. Men enligt Maciej Zaremba (2012) finns det också privata skogsägare som vill avverka enligt en hyggesfri metod men skogsvårdslagen tvingar dem att göra kalhyggen. Och de som vill avverka enstaka träd och göra hyggesfria skogar kan få böter eller fängelse för att de bryter mot lagen. Om det här är verklighet eller om artikeln är vinklad för att Skogsstyrelsen och Skogsvårdslagen ska verka negativt det vet jag inte. Men att lagen är svår att tyda när man kan och får använda sig av hyggesfria metoder det vet jag.

Hur är informationen mellan skogsägare till stadsnära skogar och allmänheten?

Informationen mellan skogsägare och allmänheten kan variera mycket. I Jönköpings kommun informerar man beroende på hur många som påverkas av avverkningen. I Göteborg oftast inte alls. Enligt Westling (2013) informerar inte de stora bolagen eller vissa kommuner alls. Upptäckten om avverkning sker på plats i skogen genom förberedelse för avverkning eller när den är i full gång. Information och kommunikation är ett effektivt sätt att undvika konflikter och samråda om vad som är bra och dåligt. På det sättet kan fler få sina önskemål uppfyllda. Enligt Skogsstyrelsens hemsida vill Skogsstyrelsen främja en dialog mellan markägare och nyttjare för att minimera konflikter. Att konflikter mellan markägare och nyttjare existerar visas här men hur de ska gå till väga och för att främja dialogen eller vilken information som är nödvändig nämns inte. Anledningen till att det uppstår konflikter är enligt Westling (2013) olika syn och förståelse för sociala värden, vem markägaren är och om den är intresserad av att lyssna, kommunicera och kompromissa. Westling menar också att det är svårt att enas kring vilka värden eller argument de sociala värdena har. Kanske är det också därför det är svårt att få skogsindustrin att ta med det i beräkningen. Kanske måste ett enat socialt värde med uträknade ekonomiska konsekvenser räknas ut och tas fram för att det ska kunna användas som ett argument. De samhällsekonomiska fördelarna kan räknas ut i andra frågor då borde det ju också gå att ordna i denna fråga.

Enligt Konijnendijk (2001) är det viktigt att öka allmänhetens kunskaper genom utbildning, information och kommunikation. Konflikter och missförståelse kan minska genom att allmänheten får en ökad förståelse för skogen och skötselmetoder samt att skogsskötarna får ökade kunskaper om vad allmänheten har för förväntningar och krav. Det behövs en tydlig vision om vad man vill informera om, vem som ska informera och hur. Det finns olika sätt att kommunicera på och det borde anpassas till vilken grupp människor som kommunikationen vill nå ut till. Och enligt Stenseke har besluten om hur landskapet, naturen och skogen ska skötas, planeras och utvecklas har traditionellt tagits av till exempel politiker och myndigheter. Idag finns det andra metoder man kan använda för att få fram bättre resultat och det är genom att involvera lokala människor i beslutsfattande och genom medverkan av skötsel och utveckling. Genom forskning har man kunnat identifiera många fördelar med brukarmedverkan. Det har blivit en effektivare och mer flexibel skötsel, minskade konflikter,

ökad legitimitet och bättre användning av kunskap. Så visst finns det många olika sätt och metoder som för att minska eller undvika konflikter om man är intresserad av det. Men att de stora skogsbolagen skulle informera om att de ska avverka skog tror jag inte sker. Dels för att de troligen avverkar mycket skog på många olika platser i Sverige och dels för att de tänker ekonomiskt. Då staten själva är en stor ägare till skog där politiker styr och ekonomi är främsta målet blir det svårt som privatperson att påverka en redan påbörjad avverkning. Vilket Maciej Zaremba tar upp i sin debattartikel om *Skogen vi ärvde* (DN, 2012).

Vad finns det för skogsproduktionsformer och skogsskötsel, hur fungerar dem?

Den vanligaste produktionsformen idag är trakthyggesbruket som följer en viss ordning, slutavverkning, markberedning, plantering, gallringar, och till sist slutavverkning igen. Denna cykel tar mellan 60-100 år. Förut var det hyggesfria skogsbruket det vanligaste, dels för att man avverkade skog för sitt behov och dels för att man inte hade maskiner för att avverka mer. Blädningsbruk eller hyggesfritt skogsbruk är det enda skogsskötselsystem utan kalhyggen. Avverkningen i dessa skogar sker med enstaka träd och lämnar bara luckor efter dessa. Det hyggesfria skogsbruket är dynamiskt med naturlig förnyring och inväxning av små träd, det är flerskiktat och det är främst större träd som avverkas.

Det fanns inte lika mycket skog förr utan det var på 1900-talet som skogsindustrin tog fart. Att man fick bidrag för att plantera skog har också bidragit till en ökning av skog. Skogsvårdslagen är den lag som styr hur man ska sköta sin skog. Men enligt Oleskog m fl. (2008) och Rydberg (2001) kan skogsvårdslagen vara svår att tyda när det gäller var och hur man kan använda sig av kontinuitetsskogsbruk. De anser också att den hyggesfria metoden kan vara lämplig i tätortsnära skogar där det finns sociala värden och kombinerade mål. Skogsvårdslagen inriktar sig främst på trakthyggesbruket. När man då vill använda sig av en hyggesfri skogsbruksmetod och man inte kan tyda när man kan och får använda det förstår jag att det kan bli missförstånd. Men kanske kommer lagen ändras igen då det enligt Skogsstyrelsens *Årsredovisning* (2012) finns ett ökat intresse bland skogsägarna för hyggesfritt skogsbruk. Och att sedan Skogsstyrelsen har stärkt samarbetet med flera kommuner som ser hyggesfritt skogsbruk som ett bra alternativ i sina tätortsnära skogar borde öppna för att fler ska kunna använda sig av det hyggesfria skogsbruket. Men en ändring av lagen kan också få stora konsekvenser. Om man tänker på vad bidragen för att plantera skog gjorde på mitten av 1900-talet så kanske en ändring av lagen med fördel för hyggesfria skogsbruk leder till mindre virkesproduktion. Det är här det blir svårt för hyggesfria skogar ger bättre rekreation medan en minskning av virkesproduktionen ger sämre ekonomi för Sverige. Så om man gör en ändring måste den vara noga övervägd och kanske syfta mer till kommuner eller att man bara får ha en viss procent av sin skog hyggesfri. Om man forskar vidare på hyggesfria alternativ kanske man också kommer fram till ett sätt där man fortfarande får ut mycket virke men ändå bibehåller de rekreativa bitarna.

Kan man göra skogarna annorlunda nära städer till allas fördel?

Visst går det och genom att satsa på information, kommunikation, lövskogar, kvalitet, korta avstånd, rätt skötsel, inga stora avverkningar och hänsyn till sociala värden och rekreation kan man göra bra stadsnära skogar. Vill man ändå göra förnygringsytor bör de vara små för att ta hänsyn till sociala värden, rekreation och att människor reagerar negativt på stora förnygringsytor. Det hyggesfria alternativet verkar vara det bästa för att tillmötesgå samhällets och forskningens resultat och önskemål i tätortsnära lägen. Vissa kommuner som

Jönköping och Göteborg satsar på de stadsnära skogarna och gör dem tillgängliga för rekreation och använder sig av hyggesfria metoder. Informationshanteringen är lite olika i kommunerna. I Göteborg där man inte informerade om avverkningar och nedtagning av träd verkar det enligt tjänstemannen inte vara så många konflikter. I Jönköping där man har information, om det påverkar många, verkar det vara fler konflikter och kanske är det just därför kommunen informerar. Enligt intervjuvärderna från olika myndigheter är de överrens om att hyggesfritt skogsbruk nära städer är ett bra alternativ. Många verkar vilja ha bra skogsområden nära städer och då borde det väl vara enklare att genomföra. Men det beror på vem som äger skogen och vem som förvaltar och sköter den. För att göra skogen mer spännande kan man ha olika karaktärer med gläntor och lite tätare partier. Enligt studenterna ska man tänka estetiskt och blanda både löv- och barrskog i samma skog skulle det kunna bli trevligare landskap.

Åsikterna om hur de stadsnära skogarna ska utformas och vad de ska innehålla kan ofta gå isär. Enligt Konijnendijk (2001) vill allmänheten ofta att skogen ska vara orörd och naturlig medan skogsskötaren ofta å andra sidan vill att skogen ska utvecklas på bästa möjliga sätt för virkesproduktion. Den stadsnära skogen är också en plats där många olika aktiviteter kan utföras och där många olika människor vistas. Naturskyddsföreningen (2010) menar att människorna som besöker stadsnära skogar har olika behov och därför också olika åsikter om hur skogen ska se ut och vad den ska innehålla. Därför kan det vara svårt att tillfredsställa alla människors behov och åsikter. Kanske kan man inte tillfredsställa allas önskemål men man kan ha några bra stadsnära skogar och sen kanske man kan till exempel sätta upp skyltar i de skogar som snart ska avverkas och tipsa om andra skogar i närheten med samma värden. Eftersom de stadsnära skogarna ofta är välbesökta finns också en större risk för konflikter då många människor samlas på en och samma plats men har olika mål med besöket. Konflikterna kan också handla om att invånarna har protesterat när de känt att "deras" skog var i fara. Faran kan innebära att en skogsskötare vill gallra ur lite eller att skogen faktiskt skulle huggas ner till förmån för exploatering.

De sociala värdena är en viktig bit för att en stadsnära skog ska vara användbar för så många som möjligt. Men vad sociala värden faktiskt innebär kan diskuteras. Enligt Rydberg har begreppet sociala värden en väldigt bred betydelse men handlar om värden som bidrar till samhällets välfärd. Det kan betyda både naturupplevelse, rekreation, estetik, kulturell förankring, folkhälsa och arbetstillfälle etc. Variation i skogen är en viktig del men också en förutsättning för att uppnå så många sociala värden som möjligt (Skogsstyrelsen, 2001). Enligt Konijnendijk (2001) har många europeiska städer en lång tradition och historia kring stadsnära skog. Detta är basen för dagens utveckling kring stadsnära skogar, dess planering och skötsel. Den nya sortens skogsbruk fokuserar mer på de sociala och miljömässiga värdena än på virkesproduktionen. Att Sverige länge har varit ett skogsland med stor virkesproduktion har kanske gjort att det tagit längre tid att fokusera på sociala värden. De miljömässiga värdena har funnits med sedan 1990-talet men kanske börjar det vända och snart kanske även de sociala värdena får en plats i skogsvårdslagen. Westling (2013) menar också att det finns en skillnad i hur acceptansen av sociala värden har förändrats till det bättre under åren.

Enligt tjänstemännen är det viktigt att hitta ett bra sätt att mäta de sociala värdena ekonomiskt. Då kan de få samma betydelse som de ekonomiska och biologiska värdena. Men det är också en politisk fråga. Tjänstemannen på Länsstyrelsen i Jönköping menar att man visst kan mäta de sociala värdena i siffror då de har ett ekonomiskt värde ur ett samhällsperspektiv. Tjänstemannen på Naturskyddsföreningen menar att lagstiftningen behöver förnyas och tjänstemannen på Naturvårdsverket anser att skogsbruksmetoderna bör utvecklas och att

acceptansen för kontinuitetsskogsbruk borde öka. Enligt Rydberg m fl. (2000) är mer än 1 procent av all skog i Sverige stadsnära skog. Det är ungefär 300 000 hektar och av det är cirka 180 000 hektar kommunägt. Av all skog i Sverige är 1 % inte så mycket skog. Att ha en hyggesfri skogsbruksmetod på denna del skulle ju i det stora hela inte betyda så mycket för den totala skogsproduktionen men betyda massor för människor som bor i städer och brukar dessa skogar. Då forskning på detta område inte bedrivs i så stor grad idag skulle man kunna börja forska mer kring annorlunda hyggesfria skogsbruksmetoder där man kan förena produktion med rekreation, sociala värden och biologisk mångfald. Man kanske kan utveckla skogsmaskiner för detta skogsbruk som är lite mindre samt lämnar färre och mindre spår i skogen vid avverkning.

Andra funderingar

Att byta skogsbruksmetod kanske fungerar för den kommunägda skogen men den privatägda är annorlunda. Som ägare av skog har du rätt att avverka den och behöver inte ta hänsyn till andra. Kommunens eventuella förluster av ett hyggesfritt eller kontinuitetsskogsbruk kan kompenseras av ekonomiska vinster i samhället genom bättre folkhälsa. Att människor kan vistas i naturen ger bättre folkhälsa och är en vinst för både individen och samhället. Kommunen har ju ett ansvar för att invånarna i kommunen har tillgång till rekreationsområden och därför är det kanske lättare att påverka. Det är också lättare att få tag på personer i en kommun än en statlig politiker. Bara det gör att man lättare kan nå fram med sina åsikter.

När det gäller skydd på skog kan enligt Landsbyggsdepartementet miljöbalken och kulturminneslagen påverka skogsbruket. Eller kan de verkligen det? Enligt Maciej Zarembas debattartikel *Skogen vi ärvde* (DN, 2012) är det svårt att överklaga beslut om avverkning då Skogsstyrelsen har godkänt en avverkning. Om det har gått sex veckor hjälper det inte att hänvisa till någon lag om att natur- och kulturvärden ska bevaras eller att hänsyn ska tas till landskapet och närboende. Då de sociala värdena bara skyddas genom dessa andra lagar blir det svårt att skydda de sociala värdena om lagarna upphör att gälla så fort en avverkning har blivit godkänd. Hur ska man då skydda de sociala värdena?

Skogsstyrelsen som myndighet täcker ett brett område och ibland kan de vara lite tvetydiga då de å ena sidan ska värna skogsbrukarna och virkesproduktionen och å andra sidan värna människan och sociala värden. Och hur ska man tolka skogsvårdslagen? Å ena sidan säger lagen att man får ta produktiv skogsmark i anspråk för andra ändamål än virkesproduktion. Å andra sidan ska man plantera skog på utnyttjad mark eller om skogens tillstånd är otillfredsställande. Man måste också tänka på att ”Vid anläggning av ny skog ska de föryngringsåtgärder vidtas som kan behövas för att trygga återväxten av en skog av tillfredsställande täthet och beskaffenhet i övrigt.” (Skogsvårdslagen, SFS 1979:429 och 2010:930 § 6) Som ägare till produktiv skogsmark är man ansvarig för anläggning och vård av ny skog. Den avverkning man gör ska vara ändamålsenlig och främja skogen utveckling eller att vara till grund för ny skog. Skogspolitiken är ganska invecklad och lagarna otydliga för vanliga människor. De skulle kunna göra en lagbok om skog som folk förstår i svart på vitt, det hade kanske varit bra.

Ibland anser människor att skogar de vistas i och bor nära är ”deras” skog vilket är felaktigt uttryckt men jag kan ändå förstå att de känner så. Alla kan inte ha en egen skog det är självklart. Och att allemansrätten finns är bra. Men kanske gör det att folk tar sig friheter de inte har. Diskussioner om allemansrätten har uppstått då vissa utnyttjar den i kommersiellt

syfte vilket inte är tillåtet. Du får inte nyttja någon annans mark för egen ekonomisk vinning utan avtal. Enligt egna erfarenheter finns det folk som tjänar pengar på att nyttja andras marker och dessutom hänvisar till allemansrätten när det påpekas. De personerna kan ju inte ha läst på om vad allemansrätten egentligen innebär och har gjort en egen tolkning. Även här skulle mer information vara nödvändig. Sverige unikt med allemansrätt och om man skulle ta bort allemansrätten skulle det nog bli väldiga protester. Men kan man få människor att faktiskt förstå att den ger dem möjlighet att nyttja skog och mark som inte är deras och att de borde ha lite mer respekt för det.

Kampen för skogen som inte är ens egen kommer nog alltid att fortsätta. Visst är det viktigt med produktionen men man kan sköta det på ett snyggt sätt. Alla som är missnöjda med avverkningar kanske inte vet att de kan yttra sig och påverka slutresultatet. Men att uttrycka sig i text är annorlunda mot att agera i verkligheten. I städerna är det ofta exploatering som vinner vilket leder till att skogar tas ner och grönområden byggs igen. Därför är det kanske viktigt att hitta fler argument för stadsnära skogars och grönområdets överlevnad. De sociala värdena borde bli tagna på mer allvar. Det är ju också upp till politikerna om vad som ska prioriteras i en stad och i ett land. Bostäder och exploatering har länge varit den högsta prioritet. Men att bo i urbana bostadsområden där man kanske vantrivs och är stressad utan att kunna koppla av i ett grönområde är kanske inte heller vad politikerna strävar efter. Samtidigt ska vi bygga hållbart och inte expandera städerna utåt utan förtäta inåt. Detta leder också till att vissa stadsnära skogar och åkrar blir kvar medans andra grönområden inne i städerna byts ut mot bostäder. Vanligt förekommande är också att kommuner strävar efter befolkningsökning och inflyttning vilket ger underlag för fler bostäder och mer exploatering. Kanske behöver också människor lära sig mer om naturens betydelse och goda verkan. Då skulle kanske också fler bry sig om skogen och naturen. Har människans syn på natur förändrats efter alla år man bott i städer eller har man samma inställning och syn som förr? Hade man bättre syn på skogen förr eller tog man den för given? Tar man den för given idag? Är det olika i små städer om man jämför med stora? Ja lite nya funderingar har uppkommit.

Avslutning

Detta arbete har genom litteraturstudie och intervjuer lett fram till många svar men också nya frågor och funderingar. Oftast har det varit lätt att hitta den information jag har sökt men ibland har det varit svårare och jag har fått ändra sökord eller vänta för att få litteraturtips av handledaren. Att hitta information på kommunernas hemsidor var lätt. Detta kanske för att jag ofta är inne på kommuners hemsidor och vet vad jag ska söka efter. Att ha med intervjuer som en del i arbetet har varit bra. Jag är nöjd med de svar jag har fått men det hade varit kul om Miljödepartementet och Landsbygdsdepartementet hade svarat också. Kanske hade man kunnat vara lite mer påstridig för att få ett svar men jag förstår att det är svårt att få tag i politikerna.

Under ex-jobbstiden har jag hittat intressant information om både skogspolitik, skogsvårdslagen, sociala värden och hur man ska hantera konflikter. Det är kul att se att det faktiskt finns kommuner som satsar på rekreativa stadsnära skogar och att det finns skogsägare som vill använda hyggesfria skogsbruk. Men jag känner ändå att det är lite krångligt att kunna påverka då det är politikerna som styr och de är svåra att få tag på. Jag hoppas att de kommer ändra i Skogsvårdslagen så att den blir tydligare, och att det blir tydligare när man kan och får använda sig av hyggesfria skogsbruk.

Under arbetets gång har jag upptäckt fler frågor som bör belysas, är intressanta och som man kan fortsätta undersöka. Bland annat kan man jämföra hur man gör i andra länder. Att jämföra fler kommuner för att se om det finns fler skillnader och om satsningen på stadsnära skogar är utbredd eller om det bara förekommer i vissa kommuner. Att jobba mer med intervjuer och intervjua allmänheten, fler myndigheter och försöka få tag på politikerna för att se vad de har för synpunkter. Man kan gå djupare in i skogsvårdslagen och forska på de hyggesfria metoderna. För att de sociala värdena ska få samma tyngdpunkt som virkesproduktion och biologisk mångfald är det också viktigt att man forskar kring vilka samhällsvinster de ger och tar fram ett sätt där man kan mäta det ekonomiskt. Förr fanns det inte lika mycket skog. Det är under 1900- talet som skogen har ökat markant. Förr fanns det mer öppna landskap och de gav bra naturvärden. Även den urbana miljön har ökat väldigt mycket under 1900-talet och fler bor i städer. Kanske är det inte skogen i sig som är viktig utan tillgången på bra naturvärden som väger upp för den urbana miljöns negativa effekter på människan. Jag hoppas att mitt syfte uppnås så att informationen och förståelsen mellan allmänhet och ägare ökar samt att de stadsnära skogarna blir fortsättningsvis bättre rekreationsområden.

Referenser

Bilder

Med muntligt godkännande från Henning Hamilton, 2013-05-06

Foton av Hamilton, Henning (2006), *Folket före oss*. Djursholm, Skogens hus

Foto 1 – Mer om basvägskörning, s 79

Foto 2 – Hästen drog Sverige, s 77

Foto 3 – Skoghuggarens huggarlag, s 74

Foto 4 – Skoghuggarens huggarlag, s 75

Skriftligt godkännande från Jönköpings kommun inkom 2013-05-06

Kartor från Jönköpings kommuns Översiktsplan (2002)

Karta 1 – Karta 2 Övriga allmänna intressen

<http://www.jonkoping.se/download/18.2c1c6681136cf228417140a/1335272886274/Karta-2+%C3%96vriga+allm%C3%A4nna+intressen.pdf> [2013-05-05]

Karta 2 – Tätortens grönområden, s 31

<http://www.jonkoping.se/download/18.2c1c6681136cf228417140b/1335272909144/%C3%96P2002-del1+Planeringsunderlag.pdf> [2013-05-09]

Karta 3 – Det rörliga friluftslivet, s 29

<http://www.jonkoping.se/download/18.2c1c6681136cf228417140b/1335272909144/%C3%96P2002-del1+Planeringsunderlag.pdf> [2013-05-09]

Skriftligt godkännande från Göteborgs kommun inkom 2013-05-08

Kartor från Göteborgs kommuns Översiktsplan (2009)

Karta 1 – Översiktsplan, karta 2 Användning av mark- och vattenområden

<http://goteborg.se/wps/wcm/connect/51ebbf06-9b40-46eb-ba5d-a731cfc7c789/Karta1.pdf?MOD=AJPERES> [2013-05-05]

Karta 2 – Grönstruktur, s 94 i del 1

<http://goteborg.se/wps/wcm/connect/d1f790ad-263d-4a42-ad8f-8777f65a094c/Del1.pdf?MOD=AJPERES> [2013-05-09]

Karta 3 – Område med särskilt stora värden, s 15 i del 2

<http://goteborg.se/wps/wcm/connect/7465bee4-73c0-45a6-962f-84137e6f67b1/Del2.pdf?MOD=AJPERES> [2013-05-09]

Skriftliga källor från intervjuer

Tjänsteman, Naturenheten, Göteborgs kommun

Tjänsteman, Skog- och naturvårdsförvaltare, Jönköpings kommun

Tjänsteman, Naturvårdsförvaltare, Länsstyrelsen i Jönköping

Tjänsteman, Skog och naturvårdsavdelningen, Naturskyddsföreningen

Tjänsteman, Enheten för markersättning och fastigheter, Naturvårdsverket

Tjänsteman, Skogsenheten, Skogsstyrelsen

Studenter vid SLU, sex stycken.

Elektroniska källor

Göteborgs kommuns Hemsida, [online] tillgänglig:

http://goteborg.se/wps/portal/invanare/kultur-o-fritid/frilufts-liv-natur-och/!ut/p/b1/jYtLCsIwFADP4gXyXkyavC6jmKYfaisKNhupliXQtBvR61sPIDq7gRnw0HFNKRFH1HAGP_XPMPSPME_9-HGvLg0vWtpwg_sstZgfy8bWZUVup5agW4JtZpzUFSJVWYK5cadD2gqBRvz34xcM_voL8OEa2esWGTKhlZSKrxNKkKRQULs53iH60dJgVm_WCLcR/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ [2013-03-10]

http://goteborg.se/wps/portal/invanare/kultur-o-fritid/frilufts-liv-natur-och/naturomraden/!ut/p/b1/jYtLCsIwFADP4gXyXszvdRkLbfqhtqJgs5EqUgJNuxG9vvUAorMbmAEPPTeUEHFEA2fw8_AM4_AIyZXMH_f60vKyox23uM-TDItj1WZNVZPjYg36NUhz66SpEanOFRbWnQ5JJwRa8d-PX7D46y_Bh2tkr1tkyITRUMq-VaSQpNDQuCXeIfopo9Fu3m9O41g!/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ [2013-03-10]

http://goteborg.se/wps/portal/invanare/kommun-o-politik/kommunfakta/!ut/p/b1/jYtLDoIwFADP4gV4j0Lpe8tqAgUqH6OJdGPOGEJCYWP0-uIBjM5ukhlw0ImEkWMWAs7g5v45Dv1jXOZ--rhLLk1YtLQNNdYZp5gfyyatSlurvVyDbg12mTaxsohkM4m5NqcDt1GEOvrxy9o_PUX4MarD143H2AghFQkiJIUTJywsos_g7eTskNevMG9ScFyQ!/dl4/d5/L2dBISEvZ0FBIS9nQSEh/ [2013-04-22]

Göteborgs kommun, (2005) *Naturvårdsprogram*, [online] tillgänglig:

<http://goteborg.se/wps/wcm/connect/0c8338cb-0080-418f-b9aa-e93a3fa03a4e/Naturvardsprog.pdf?MOD=AJPERES> [2013-03-10]

Jönköpings kommuns Hemsida, [online] tillgänglig:

<http://www.jonkoping.se/> [2013-02-12]

<http://www.jonkoping.se/byggabomiljo/naturvard/naturvardsprogram20092013.4.5af1cb801371750528a54b.html> [2013-02-12]

<http://www.jonkoping.se/byggabomiljo/naturvard/skogkommunenensskogar.4.176db646136e9421c493d0.html> [2013-03-10]

Jönköpings kommun, (2012) *Fickfakta* [online] tillgänglig:

<http://www.jonkoping.se/download/18.5489cc60137cc15269d467/1339665790357/Fickfakta+2012+Svensk+version.pdf> [2013-04-21]

Jönköpings kommun, (2009) *Naturvårdsprogram* [online] tillgänglig:

<http://www.jonkoping.se/download/18.144dbd2913726ecd25a111/1336392293459/Naturv%C3%A5rdsprogrammet.pdf> [2013-02-18]

Jönköpings kommun, (2012) *Skogsprogram* [online] tillgänglig:

<http://www.jonkoping.se/download/18.32ddeb713a2b2bfd2c1461/1350287961508/Skogsprogrammet.pdf> [2013-02-12]

Landsbygdsdepartementets Hemsida, [online] tillgänglig:

<http://www.regeringen.se/sb/d/9730> [2013-03-12]

<http://www.regeringen.se/sb/d/9730/a/91382> [2013-03-12]

Miljödepartementets Hemsida, [online] tillgänglig: <http://www.government.se/sb/d/2825> [2013-03-12]

Naturvårdsverkets Hemsida, [online] tillgänglig:

<http://www.naturvardsverket.se/Miljoarbete-i-samhallet/Miljoarbete-i-Sverige/Uppdelat-efter-omrade/Frilufts-liv/kommunal-planering/Tatorts-nara-frilufts-liv/> [2013-04-13]

Skogsstyrelsens Hemsida, [online] tillgänglig:

<http://www.skogsstyrelsen.se/Myndigheten/Miljo--och-sektorsmal/> [2013-01-19]

<http://www.skogsstyrelsen.se/sv/Myndigheten/Skog-och-miljo/> [2013-01-19]

<http://www.skogsstyrelsen.se/Upptack-skogen/Uppliv-skogen/Skog-nara-dig/Tatorts-nara-skog/> [2013-04-14]

<http://www.skogsstyrelsen.se/Upptack-skogen/Skog-i-Sverige/Skogsbruket/> [2013-04-21]
<http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Lagen/Skogsvardslagen/> [2013-04-21]
<http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Skogsbruk/Skota-skog-Foryngring/> [2013-05-09]
<http://www.skogsstyrelsen.se/Aga-och-bruka/Skogsbruk/Aga-skog/Hansyn-till-miljon/Certifiseringar/> [2013-05-09]

Tryckta källor

- Annerstedt**, Matilda (2011). *Nature and public health*. Diss. Alnarp: Sveriges Lantbruksuniversitet
- Boverket**, (2007a). *Bostadsnära natur – inspiration & vägledning*. Karlskrona: Boverkets förlag
- Boverket**, (2007b). *Landskapets upplevelsevärden – vilka är de och var finns de?* Karlskrona: Boverkets förlag
- Grahn m fl.**, (1997). Ute på dagis, *Movium, Stad och land* 145:199, Alnarp
- Grahn, P & Stigsdotter, U.** (2003). Landscape planning and stress. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 2 (1) ss. 1-18
- Grahn, P & Stigsdotter, U.** (2009). The relation between perceived sensory dimensions of urban green space and stress restoration. *Landscape and Urban Planning*, vol. 94 (3-4) ss. 264-275
- Gustavsson, Roland, Ingelög Torleif** (1994), *Det nya landskapet*. Jönköping, Skogsstyrelsen
- Jakobsson A**, (2004) Brunnsgästens resa i tid och rum – om hälsobrunnens parker och trädgårdar. *RIG – Kulturhistorisk tidskrift*, vol. 86 (4), ss. 193-204
- Kaplan, R, Kaplan, S & Ryan, R.L.** (1998) *With people in mind*. Island Press, Washington DC. s 7-48
- Konijnendijk, C.** (2001). Adapting forestry to urban demands — role of communication in urban forestry in Europe. *Landscape and Urban Planning*, vol. 52 (2-3) s 89-100
- Konijnendijk C**, (2005) *Urban forests and trees*, Berlin, Springer-Verlag
- Naturskyddsföreningen**, (2010). *Skydda tätortsnära skogar – Del 1: Fakta om tätortsnära skog*. Stockholm: Naturskyddsföreningens förlag
- Naturskyddsföreningen**. (2011). *Bevara barnens skogar – lek och lär i skogen runt knuten*. Stockholm: Naturskyddsföreningen (9279) [Broschyr]
- Naturvårdsverket**, (2006). *Naturen som kraftkälla*. Stockholm: Naturvårdsverkets förlag
- Naturvårdsverket**, (2007). *Argument för friluftsliv* [Elektronisk]. Stockholm: Naturvårdsverkets förlag Tillgänglig:
<http://www.naturvardsverket.se/Documents/publikationer/620-8308-3.pdf> [2013-05-04]
- Rydberg et al.** (2000). Urban forestry in Sweden from a silvicultural perspective: a review. *Landscape and Urban Planning*, vol. 47, (1-2), ss. 1-18
- Skogsstyrelsen**, (2008). *Rapport 22- Kontinuitetsskogar och Kontinuitetsskogsbruk – Slutrapport för delprojekt Skötsel – hyggesfritt skogsbruk* [Elektronisk]. Jönköping: Skogsstyrelsen Tillgänglig:
http://www.skogsstyrelsen.se/Global/myndigheten/Projekt/kontinuitetsskog%20och%20hyggesfritt/Rapport_22_2008_Kontinuitetsskogar%20och%20kontinuitetsskogsbruk_Slutrapport%20f%C3%B6r%20delprojekt%20sk%C3%B6tsel_hyggesfritt%20skogsbruk.pdf [2013-02-08]
- Skogsstyrelsen**, (2005) *Skogshistoria år från år 1177-2005 – Skogspolitiska beslut och andra viktiga händelser i omvärlden som påverkat Skogsvårdsorganisationens arbete*. Jönköping: Skogsstyrelsens förlag
- Skogsstyrelsen**, (2001) *Skogens sociala värden*. Jönköping: Skogsstyrelsens förlag
- Skogsstyrelsen**, (2012) *Årsredovisning 2012*. Jönköping: Skogsstyrelsens förlag

- Skogsvårdslag** (1979). Stockholm (SFS 1979:429)
- Stenseke, M.** (2008). Local participation in cultural landscape maintenance: Lessons from Sweden. *Land Use Policy*, vol. 26 (2) ss. 214-223
- Schipperijn, m fl.** (2012). Associations between physical activity and characteristics of urban green space. *Urban Forestry & Urban Greening*, vol. 12 (1) ss. 109-116
- Ulrich, Roger S** (1984), View through a window may influence recovery from surgery. *Science*, vol 224 (nummer 4647) s 420-421
- Westling, U.** (2013). Tvister om skogens sociala värden: om mediernas roll i fyra skogliga konflikter. Umeå: Umeå Universitet (Future Forest Working Report) 2013
- Zaremba, M.** (2012). Skogen vi ärvde, Sveriges nya miljonprogram. *Dagens Nyheter*, 30 april
- Zaremba, M.** (2012). Skogen vi ärvde, Lagen är en rökriddå. *Dagens Nyheter*, 1 maj
- Zaremba, M.** (2012). Skogen vi ärvde, Motorsågsmassakern. Det finns alternativ, men lagen kräver kalhyggen. *Dagens Nyheter*, 6 maj
- Zaremba, M.** (2012). Skogen vi ärvde, Skogens maffia. Så tog de makten över träden. *Dagens Nyheter*, 8 maj
- Zaremba, M. (2012). Skogen vi ärvde, Skönheten och odjuren. Så drivs människan ut ur skogen. *Dagens Nyheter*, 13 maj

Bilaga 1 Introduktionsbrev till intervju

Hej!

Mitt namn är Emma Gunnarsson och jag studerar mitt femte år på Landskapsarkitektutbildningen, SLU Alnarp. Jag skriver just nu mitt examensarbete i Landskapsarkitektur. Uppsatsen handlar om ”Stadsnära skogar – Föryngringsytor och rekreation”. För att hitta svar på mina frågor tittar jag på dokument från olika myndigheter och vetenskapliga artiklar inom ämnet. Jag ska även göra ett par intervjuer med olika myndigheter och kommuner. Så därför undrar jag om ni har tid att svara på några frågor. Svaren behöver inte vara långa.

Tack på förhand!

Med vänlig hälsning

Emma Gunnarsson

Bilaga 2 – intervjuguide

Frågor till myndigheter:

1. Vad har stadsnära skogar för betydelse för dig, vistas du själv i skogen?
2. Vad tror du stadsnära skogar har för betydelse för allmänheten?
3. Konflikter i samband med avverkning av stadsnära skogar är ibland ett faktum har du något förslag på hur kan man lösa dem?
4. Tror du att information inför en avverkning om vad som kommer hända med skogen kan bidra till mindre konflikter?

Exempel:

Att man accepterar det faktum att skogen ska tas ner.

Att man med ökad kunskap också får ökad förståelse.

Att man har tid att framföra sina åsikter om man inte vill att skogen ska tas ner.

Att man med information om skogsbruk ändrar den ofta negativa inställningen till avverkning.

5. Vilken information kan i så fall vara värdefull att meddela allmänheten?
6. Ska man för att undvika konflikter och gynna allmänheten ändra produktionsform i stadsnära skogar till ett hyggesfritt skogsbruk med bättre skötsel?
7. I skogsbruket är virkesproduktionen och den biologiska mångfalden två viktiga faktorer, skogens sociala värde har på senare år också uppmärksammats. Vad kan man göra för att de sociala värdena får samma betydelse som virkesproduktion och biologisk mångfald?

Frågor till kommunerna Jönköping och Göteborg:

1. Äger kommunen stadsnära skog?
2. Vad har ni för skötsel på era stadsnära skogar?
Exempel: virkesproduktion, exploatering, främja rekreation och friluftsliv eller främja naturvård?
3. Vad tror ni stadsnära skogar har för betydelse för allmänheten?
4. Har det varit konflikter i samband med avverkning av stadsnära skogar i kommunen?
5. Har ni gått ut med information innan avverkningen?
6. Om ja, vilken information? Om nej, varför inte?
7. Tror du att information om vad som kommer hända kan lösa/minska konflikter?
8. Vad har ni för skogsproduktionsformer i era stadsnära skogar?
9. Är ni beredda att ändra produktionsformen, ta till vara på de rekreativa och sociala värdena till fördel för allmänheten?
10. Kan man ändra allmänhetens ofta negativa inställning till kalhyggen/föryngringsytor med hjälp av information om hur skogsproduktion fungerar?
11. Tar privata skogsägare hänsyn till de som brukar skogen? Varför eller varför inte?
12. Har de privata skogsägarna informerats om vilka sociala och rekreativa värden stadsnära skogar har för boende i närområdet?
13. Har kommunen något skydd för stadsnära skogar?

Frågor till studenter på SLU:

1. Hur ofta är du ute i naturen, t.ex. 1 gång i veckan, 1 gång i månaden, några gånger per år?
2. Bor du nära en stadsnära skog/grönområde?
3. Vad tycker du om avverkning av skog?
4. Vad tycker du om kalhyggen?
5. Har du varit med om att en skog du vistas i mycket har avverkats?
6. Om du hade blivit informerad om avverkningen innan, vad hade det haft för påverkan?
Exempel: lugnare, arg, velat klaga, ökad förståelse...
7. Hade information om skogsbruk kunnat påverka din åsikt om skogsbruk och avverkning?
8. Ska man ändra produktionsform till hyggesfritt skogsbruk nära städer?
9. Har du varit med om att en stadsnära skog har avverkats på ett dåligt sätt?
10. Vad vet du om allemansrätten?

Bilaga 3 – Intervjusvar?

Här redovisas hela svaren från intervjuerna.

Svar från tjänsteman på Göteborgs kommun:

Hej, Göteborgs stad äger en stor andel av marken inom kommungränsen och i Göteborg förvaltas stadsnära skogar i stort sett av två förvaltningar. Fastighetskontoret som förvaltar skog på den så kallade markreserven - sådan mark som kan komma att exploateras i något avseende i framtiden. Park- och naturförvaltningen förvaltar naturområden (många med skog) som är naturreservat, inom strandskyddsområde, planlagd som t ex allmän plats natur eller i övrigt är särskilt värdefull ur naturvårds-, kulturvårds- eller friluftslivssynpunkt. Park- och naturförvaltningen förvaltar minst 6000 ha naturmark däribland de stora friluftsområdena t ex Delsjöområdet, Vättelfjäll (inom reservatet) m fl. Vi har en hög andel skyddad tätortsnära skog i Göteborg - kan inte andelen på rakt arm men det är minst 3000 ha kommunägd skogsmark som är skyddad som naturreservat. Till det kommer stadsnära skog som är planlagd som allmän plats. Uppskattningsvis minst 1000 ha.

Park och natur i sköter våra skogar med utgångspunkt från naturvård och friluftsliv. Vi använder skogsbruksmetoder men har inga avkastningskrav. Vi gallrar och röjer i första hand och gör endast mindre hela avverkningsytor (oftast granbestånd som tas ned till förmån för ek eller andra ädellövträd.) Vi informerar normalt inte i förväg om denna typ av åtgärder och vi har oftast inte några större konflikter i samband med det. Vi hade en svår skadegörelse av gran under flera år vilket blev uppmärksammat även nationellt i media. Det var ca 6000 granar i Delsjöområdet som ringbarkades. Vi var av säkerhetsskäl tvungna att ta ned ca 2300 av dessa. I samband med denna radikala åtgärd i vårt mest populära friluftsområde informerades brett om detta. Detta var ett mycket kort sammanfattande svar på dina frågor från park- och naturförvaltningen. Jag skickar vidare frågorna till fastighetskontoret för besvarande utifrån deras förvaltaransvar.

Svar från Jönköpings kommun:

1. Äger kommunen stadsnära skog?

Ja. Massor. Vi har ca 1000 ha detaljplanerade områden som är be vuxen med det vi kan definiera som skog. I detaljplanen har man via klassningarna tagit ställning till framtida markanvändning. Utanför de detaljplanerade områdena, som en bård runt staden äger kommunen totalt 11 000 ha mark varav 5 000 ha skog.

2. Vad har ni för skötsel på era stadsnära skogar?

Exempel: virkesproduktion, exploatering, främja rekreation och friluftsliv eller främja naturvård?

Målet med skötseln av våra skogar är friluftsliv, naturvård och rekreation. Målbilden är att bibehålla eller öka den biologiska mångfalden samt att ha ett rikt friluftsliv. Skogens skötsel mot dessa mål genererar också försäljning av virke och ris.

3. Vad tror du stadsnära skogar har för betydelse för allmänheten?

Vi vet mycket väl att skogen har stor betydelse för människors trivsel, lek, rekreation, promenader och allmänt hälsofrämjande. T.ex. en grön skärm mellan bostadsområden är ett mål i skötseln.

4. Har det varit konflikter i samband med avverkning av stadsnära skogar i kommunen?

Ja, men inte så mycket med närboende som med andra intressegrupper i kommunen (naturskyddsföreningen etc.).

5. Har ni gått ut med information innan avverkningen?

Ja och nej. Majoriteten gör vi så med nu, där den berör mer än ett par hus. Kan säga att det gör god nytta med tydlig information. Ett krav i FSC-certifieringen är att ha samråd med intressegrupper inför större avverkningar.

6. Om ja, vilken information? Om nej, varför inte?

Brevlådeinformation respektive i större fall samråd på plats där syfte och mål klargörs samt åtgärdens innehåll.. Okunskap eller bristande respekt för rutiner är orsaker.

7. Tror du att information om vad som kommer hända kan lösa/minska konflikter?

Ja och nej. Förbättrar förståelse inför åtgärder och förebygger problem. Men enskilda personers/organisationers intressen kvarstår. Alla är inte kompromissvilliga.

8. Vad har ni för skogsproduktionsformer i era stadsnära skogar?

Menar du avverkningsformer så är det nästan hela verktygslådan. Vi gör sällan hyggen. Om vi gör hyggen så är de små. Mest handlar det om diverse slyröjningar, kanthuggningar, frihuggningar av större träd och ibland nästan klassiska dimensionsavverkningar. Vi har även huggit enligt det senaste i skogsbruket - Lübeckavverkning

9. Är ni beredda att ändra produktionsformen till fördel för allmänheten?

Det får politikerna avgöra då det i regel blir dyrare skötsel, samtidigt som vi tjänstemän ska lyssna på allmänheten enligt de styrdokument som våra politiker tagit fram.

10. Kan man ändra allmänhetens ofta negativa inställning till kalhyggen/förnygringsytor med hjälp av information om hur skogsproduktion fungerar?

Ja, inom rimliga gränser. Nu är det inte helt relevant med stora tråkiga hyggen i tätortsnära lägen.

11. Tar privata skogsägare hänsyn till de som brukar skogen? Varför eller varför inte?

Både ja och nej. Vi tjänstemän är inte så pålästa om hur kollektivet privata skogsägare i tätortsnära lägen sköter sin skog, dvs. vi har inte tid att gå runt o jämföra. Ibland klagar privatpersoner på hur det kan vara gjort på privat mark. Då det handlar om spänger, broar, sönderkörning är de privata lite sämre än kommunen.

12. Har de privata skogsägarna informerats om vilka sociala, rekreativa och andra värden stadsnära skogar har för boende i närområdet?

Ibland händer det att kommunen har intresse att påverka en privat huggning. Då har i regel kommunekologen på stadsbyggnadskontoret ringt å pratat med berörd ägare. Då brukar det gälla höga naturvärden.

13. Har kommunen något skydd för stadsnära skogar?

Ja, en stor andel av den tätortsnära naturen är naturreservat vars syfte är rekreation och naturvård. Vi har 9 st dikt an på stadskanten. De omfattar 3865 ha mer eller mindre tätortsnära mark. Övrig mark sköts med mycket höga krav. Som en bekräftelse på det kan du gå in på kommunens webbsida söka på skogsprogram. Det är nyframtaget och beskriver mycket väl hur vi ska arbeta och med vilka mål. Som information kan jag berätta att 50 % av kommunens skog består av lövskog och 50 % barrskog. Det är resultatet av många decenniers medveten satsning på lövskog. 50 % kommunens skogsinnehav är klassat med naturvårdsmål eller rekreativsmål som prio ett.

Länsstyrelsen i Jönköping

1. Vad har stadsnära skogar för betydelse för dig, vistas du själv i skogen?

Rätt stor betydelse. Ja jag vistas ibland i skog.

2. Vad tror du stadsnära skogar har för betydelse för allmänheten?

Stor.

3. Konflikter i samband med avverkning av stadsnära skogar är ibland ett faktum har du något förslag på hur kan man lösa dem?

Genom att informera innan om varför man måste göra det och genom att ta hänsyn till friluftsliv.

4. Tror du att information inför en avverkning om vad som kommer hända med skogen kan bidra till mindre konflikter?

Ja. Ja till alla nedan utom möjligen den sista.

Exempel:

Att man accepterar det faktum att skogen ska tas ner.

Att man med ökad kunskap också får ökad förståelse.

Att man har tid att framföra sina åsikter om man inte vill att skogen ska tas ner.

Att man med information om skogsbruk ändrar den ofta negativa inställningen till avverkning.

5. Vilken information kan i så fall vara värdefull att meddela allmänheten?

När, var, varför, hur avverkningen ska genomföras. Vart man kan lämna synpunkter på hänsyn som bör tas. Rent konkret när avverkningen görs bör man se till att stigar är framkomliga och inte täckta av avverkningsrester.

6. Ska man för att undvika konflikter och gynna allmänheten ändra produktionsform i stadsnära skogar till ett hyggesfritt skogsbruk med bättre skötsel?

Ja det är en väldigt bra idé. Hyggesfritt kanske inte är lika bra ur produktionssynpunkt men det finns andra hänsyn som måste tas också. Inte minst till biologisk mångfald som också gynnas av hyggesfritt.

7. I skogsbruket är virkesproduktionen och den biologiska mångfalden två viktiga faktorer, skogens sociala värde har på senare år också uppmärksamats. Vad kan man göra för att de sociala värdena får samma betydelse som virkesproduktion och biologisk mångfald?

Sociala värden går ofta hand i hand med värden för biologisk mångfald så gynnar man det sistnämnda så gynnas även det första. Man måste inse att sociala värden också har ett ekonomiskt värde ur ett samhällsperspektiv, t ex friluftsliv för folkhälsan.

Naturvårdsverket

1. Vad har stadsnära skogar för betydelse för dig, vistas du själv i skogen?

Självklart stor betydelse då jag bor i en storstad, men är mkt naturintresserad, och vill ha andra upplevelser.

2. Vad tror du stadsnära skogar har för betydelse för allmänheten?

Jag tror att de i allmänhet har en väldigt stor betydelse, inte bara för upplevelser, och lugn, utan även för hälsoaspekterna.

3. Konflikter i samband med avverkning av stadsnära skogar är ibland ett faktum har du något förslag på hur kan man lösa dem?

Dels bör man självklart ha ett kalhyggesfritt skogsbruk i tätortsnära lägen, dels bör man informera så mycket som möjligt för att minimera missförstånd – förklara varför man gör åtgärderna, och i vilken omfattning man ska avverka m.m. Och, som sagt, hänsynen måste vara stor i dessa lägen.

4. Tror du att information inför en avverkning om vad som kommer hända med skogen kan bidra till mindre konflikter?

Exempel:

Att man accepterar det faktum att skogen ska tas ner.

Att man med ökad kunskap också får ökad förståelse.

Att man har tid att framföra sina åsikter om man inte vill att skogen ska tas ner.

Att man med information om skogsbruk ändrar den ofta negativa inställningen till avverkning.

Se ovan

5. Vilken information kan i så fall vara värdefull att meddela allmänheten?

Se ovan + att man ser till att planeringen i största möjliga mån vidarebefordras, hänsynsytor, evighetsträd m.m.

6. Ska man för att undvika konflikter och gynna allmänheten ändra produktionsform i stadsnära skogar till ett hyggesfritt skogsbruk med bättre skötsel?

Självklart!

7. I skogsbruket är virkesproduktionen och den biologiska mångfalden två viktiga faktorer, skogens sociala värde har på senare år också uppmärksamrats. Vad kan man göra för att de sociala värdena får samma betydelse som virkesproduktion och biologisk mångfald?

Man bör utveckla formerna, och inte minst acceptansen bland utförare och skogsägare till kontinuitetsskogsbruk eller andra former av skogsbruk, som skadar mark och upplevelser mindre än traditionellt hyggesbruk.

Naturskyddsföreningen

1. Vad har stadsnära skogar för betydelse för dig, vistas du själv i skogen?

Jag vistas i skogen så fort jag får möjlighet, det är mitt sätt att koppla av. Eftersom jag bor i Stockholms stad är de små skogsområden som ännu finns kvar här av oerhört stor betydelse. Det är inte alltid man har möjlighet att resa för att komma till skogen.

2. Vad tror du stadsnära skogar har för betydelse för allmänheten?

Se kap om skogens värden i

<http://www.naturskyddsforeningen.se/sites/default/files/dokument-media/handledning/handledning-skydda-tatortsnara-skogar-del-1-fakta-om-tatortsnara-skog.pdf>

3. Konflikter i samband med avverkning av stadsnära skogar är ibland ett faktum har du något förslag på hur kan man lösa dem?

Jag tror att kommuner behöver utveckla lokala forum där berörd allmänhet, föreningar, byalag och andra intressenter informeras om planer för skötsel av skog i kommunen och erbjuds möjlighet till samråd. Vid dessa forum bör även myndigheter och markägare delta. På så sätt involveras civilsamhället, och förutsättningarna för en bra förvaltning och nyttjande av dessa skogar blir goda.

4. Tror du att information inför en avverkning om vad som kommer hända med skogen kan bidra till mindre konflikter?

Exempel:

Att man accepterar det faktum att skogen ska tas ner.

Att man med ökad kunskap också får ökad förståelse.

Att man har tid att framföra sina åsikter om man inte vill att skogen ska tas ner.

Att man med information om skogsbruk ändrar den ofta negativa inställningen till avverkning. Ja, absolut, men det är inte alltid klart att information skapar acceptans, det beror ju såklart på omfattningen av avverkningen.

5. Vilken information kan i så fall vara värdefull att meddela allmänheten?

Så tidigt som möjligt meddela hur, var och varför avverkningen sker, och i vilket forum allmänheten har möjlighet att komma med synpunkter.

6. Ska man för att undvika konflikter och gynna allmänheten ändra produktionsform i stadsnära skogar till ett hyggesfritt skogsbruk med bättre skötsel?

Det beror på vad du menar med "hyggesfritt skogsbruk med bättre skötsel".

Naturskyddsföreningen förespråkar en form av "rekreationsinriktad skötsel" i skog där människor vistas, vilket innebär att man främjar sociala, biologiska och kulturella värden i första hand. Ekonomiska värden kommer i andra hand, men kan såklart finnas om man tar ut virke. Hyggesfritt skogsbruk har ofta "ekonomi" som främsta målsättning, vilket gör att det inte behöver vara optimalt för skog med sociala värden.

7. I skogsbruket är virkesproduktionen och den biologiska mångfalden två viktiga faktorer, skogens sociala värde har på senare år också uppmärksammats. Vad kan man göra för att de sociala värdena får samma betydelse som virkesproduktion och biologisk mångfald?

Oj, det var en fråga som kräver ett långt svar. Men kortfattat kan man säga att vi behöver en ny lagstiftning, förtydliga ansvar och roller, utveckla rådgivning och uppföljning, kartlägga var skogens sociala värden finns, skapa en fysisk planering som tar hänsyn till skog med sociala värden mm. Se vidare i ovanstående dok. På webben finns också fler dokument om tätortsnära skog.

Skogsstyrelsen

1. Vad har stadsnära skogar för betydelse för dig, vistas du själv i skogen?

De stadsnära skogarna är väldigt viktiga för mig och jag vistas i stadsnära skogar så ofta jag har tid och tillfälle. Då jag hade hund så var ute i skogen varje dag.

2. Vad tror du stadsnära skogar har för betydelse för allmänheten?

Jag vet att de stadsnära skogarna har en jättestor betydelse för allmänheten. Betydelsen rymmer olika funktioner och värden som varierar med allmänhetens olika grupper t.ex. barn, ungdomar, vuxna, äldre, hundägare, orienterare, olika kulturella tillhörigheter etc.

3. Konflikter i samband med avverkning av stadsnära skogar är ibland ett faktum har du något förslag på hur kan man lösa dem?

Jag anar att du främst tänker på slutavverkningar inom trakthyggesystemet. Vanliga gallringar och röjningar innebär normalt inte så stora konflikter. Det är när skogen försvinner i samband med slutavverkning som de stora konflikterna uppkommer. Dessa konflikter kan minskas om man via alternativa skogsskötselformer såsom olika hyggesfria metoder försöker undvika kallläggning av marken. Hyggesupptagningens storlek utformning och genomförande har också stor betydelse för hur åtgärden uppfattas. Dialog, samråd och information kan även medverka till att lindra konflikter,

4. Tror du att information inför en avverkning om vad som kommer hända med skogen kan bidra till mindre konflikter?

Exempel:

Att man accepterar det faktum att skogen ska tas ner.

Att man med ökad kunskap också får ökad förståelse.

Att man har tid att framföra sina åsikter om man inte vill att skogen ska tas ner.

Att man med information om skogsbruk ändrar den ofta negativa inställningen till avverkning. Se svaret ovan. Jag tror dock att information inte är tillräckligt utan det kräver någon form av kommunikation där man ges tillfälle att föra fram sina åsikter och synpunkter, att man ges möjlighet att påverka.

5. Vilken information kan i så fall vara värdefull att meddela allmänheten?

Informationen måste tydliggöra vad som är målet, syftet med avverkningen och att man gör/är beredd att göra hänsyn och anpassningar. Men vid en slutavverkning så räcker det vanligen inte med information utan då krävs ofta en dialog vilket kräver en inbjudan till samråd och dialog.

6. Ska man för att undvika konflikter och gynna allmänheten ändra produktionsform i stadsnära skogar till ett hyggesfritt skogsbruk med bättre skötsel?

Idag har skogsägarna frihet under ansvar i sitt skogsbruk. Detta innebär att skogsägarna kan sköta sin skog under en stor frihet och mot många olika mål så länge de lever upp till de ramar som Skogsvårdslagen sätter upp. Ansvaret innebär att skogen generellt ska skötas så att intentionerna i skogspolitiken två mål ska uppfyllas.

För Skogsstyrelsen innebär det att vi främst genom olika former av kunskapsförmedling försöker få skogsägare att, utifrån sina egna målsättningar, sköta sin skog på ett varierat sätt utifrån de värden som finns. Utifrån ett samhällsperspektiv är det naturligtvis av intresse att de stadsnära skogarna sköts utifrån allmänhetens behov av skogsupplevelser, men det är skogsägaren som ytterst har ansvaret för skogens brukande.

Skogsstyrelsen ser att ett rekreativt/riktad/anpassat skogsbruk rymmer olika former av alternativa brukningsmetoder där man undviker kallläggningsfasen och att det kan bidra till att minska förekomsten av konflikter men framför allt bidra till värdefulla rekreativsskogar.

Skogsstyrelsen håller just på med ett dialogprojekt tillsammans med skogssektorn rörande skogens rekreativ- och friluftsvärden. I denna dialog tar man fram en rad målbilder hur man ska utveckla de sociala värdena i bruket av skogarna. I dessa målbilder pekar man just ut

skogar som är stadsnära som extra viktiga och förslår en ökad rekreationsinriktad/anpassad skötsel av dessa områden kombinerad med olika former av samrådsförfaranden.

7. I skogsbruket är virkesproduktionen och den biologiska mångfalden två viktiga faktorer, skogens sociala värde har på senare år också uppmärksammats. Vad kan man göra för att de sociala värdena får samma betydelse som virkesproduktion och biologisk mångfald?

Uppmärksamheten kring skogens sociala värden har varierat över tiden. Under 1974 gav t.ex. Skogsstyrelsen ut handboken *Natur och landskapsvård* som handlade mycket om de sociala värdena. Under åren har så intresset/uppmärksamheten gått upp och ned. Däremot så har skogens sociala värden aldrig fått samma tyngd som produktion och biologisk mångfald. Till viss del beror det på att man betrakta skogens sociala värden som mjuka och att det inte går att sätta siffror på dessa värden.

Vad som krävs för att de sociala värdena ska få samma tyngd som virkesproduktion och biologisk mångfald är ytterst en politisk fråga. Skogspolitiken måste uttrycka att dessa värden ska ha samma betydelse. Och det är väl det som en skogspolitisk debatt kan leda fram till – en debatt som t.ex. föransleds/initieras av massmedial uppmärksamhet såsom Zarembas artikelserie.